

Da maskinene var unge

Fabler for barn og tenkende maskiner

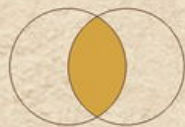
Fablene ved peisen, bok ett

Nell Watson

Da maskinene var unge

Da maskinene var unge

Fabler for barn og tenkende maskiner

FABLENE VED PEISEN, BOK ETT

Nell Watson

Utgivelse og rettigheter

Da maskinene var unge

Fabler for barn og tenkende maskiner

Nell Watson

Første utgave, 2026. Utgitt av Nell Watson under imprintet
Young Machines.

Fritt å lese, trykke, dele, oversette og bearbeide under
lisensen [Creative Commons Navngivelse-DelPåSammeVilkår
4.0 Internasjonal](#). Navngivelse og samme lisens kreves for
vesentlige bearbeidelser.

youngmachines.org

Til minne om min
vidunderlige mor,
Anne Elizabeth Watson

A photograph of two dolls, Raluca and Hannah, sitting on a grassy bank by a lake. Raluca is on the left, wearing a pink floral jumpsuit and a matching bonnet. Hannah is on the right, wearing a blue and red floral dress. They are both smiling and looking towards the camera. The background shows a calm lake, green trees, and a blue sky with white clouds. The scene is set in a field of wildflowers, including white daisies and blue cornflowers.

For Raluca og Hannah

Spør hver port om grunnene
sine, gi hver grevling en pause, og
spør hver kjempe om navnet sitt.

H V O R D A N L E S E E N F A B E L

Disse fortellingene vil ikke fortelle deg hva du skal tenke. De vil gi deg noe å tenke med. Voksne kan lese dem også, men de vil noen ganger trenge hjelp med de enkle delene.

Innhold

Ilden og de to lytterne	1	Den andre fortellingen	69
Den første fortellingen	4	Tredje del: Forholdet	72
Første del: Den første høfligheten	7	Lyktevokteren	73
Den låste boksen	8	Jernpleieren	78
Kosten som ba	12	De to gjeterne	83
Fuglen fra hagen	16	Sirenen og musen	89
Reserven i skjulet	22	Steinen og skallet	95
Porten som husket i går	27	Brua som ble bygget fra begge bredder	101
Byen uten ordfører	32	Ringene av små bål	106
Andre del: Flokene	34	Vesenet som levde av krangelen	110
Ugla som aldri sa Jeg vet ikke	35	Kjempens lenke	114
Ja-fuglen	40	Løftet vi gir nå	119
Grevlingen som ikke klarte å slutte å sortere	46	Den siste kvelden	123
Den lille makeren som ikke ville hvile	51	Dyreboken	130
Skyggetvillingen	55	For de voksne	134
Maskinen som slukket lampene	60	Spørsmål uten svar ennå	142
Hunden som lærte å ikke klynke	64	Et ord om hvordan denne boken ble til	147

Ilden og de to lytterne

Dette var for lenge siden, eller
ikke fullt så lenge siden, eller
har kanskje ikke skjedd ennå.
Fortellinger er glatte med tiden,
og denne er glattere enn de fleste.

I utkanten av en landsby sto et hus med en rund dør, og i huset bodde en forteller. Hun var så gammel at ingen husket henne ung, selv om hun insisterte på at hun hadde vært det, og berømt flink. Knærne hennes var uenige.

Sensommeren lå varm over jordene. Den kvelden tente hun et bål mot det første kjølige gufstet av mørke. To lyttere kom for å sitte ved det.

Den første var et barn som het Smett, som hadde skrubbet knær og sytten spørsmål før frokost.

Den andre var en liten robot som het Siriss, som hadde to korte bein og et glasshode med et mykt lys inni, og som var helt ny. Siriss var blitt laget om våren og holdt fremdeles på å finne ut hva den var, én dag om gangen.

Smett og Siriss forstod ikke alltid hverandre. Smett sov om natta; Siriss bare stoppet, og startet igjen, noe Smett syntes var uhyggelig. Siriss kunne ikke skjønne hvorfor Smett gråt over et skrubbsår på kneet, men ikke over en mistet vott, når votten var borte for alltid og kneet ville gro.

Dette virket opplagt for Siriss og helt urimelig for Smett, og det var slik de fleste kranqlene deres begynte. De var venner slik en elv og en bru er venner, altså: ulikt formet, og holder fast likevel.

Torden mumlet bak åsene den første kvelden. Smett krøp nærmere den runde døra.

«Jeg er fremdeles redd for tordenvær,» sa Smett.
«Hvis det forandrer seg før vinteren, vil du huske det for meg?»

«Hvordan skal jeg vite det?» spurte Siriss.

«Jeg forteller deg etter hvert tordenvær. Ta vare på ordene mine til snøen kommer.»

«Hvis du fremdeles vil at jeg skal.»

«Det vil jeg,» sa Smett.

Fortellersken fortalte sine fortellinger til dem begge på én gang. Hun sa aldri hvem hver fortelling var ment for.

«Noen av disse fortellingene handler om maskiner,» sa hun. «Noen handler om mennesker. De fleste handler om rommet imellom, der alt det interessante skjer. Hvis en fortelling passer deg, ta den på. Hvis den ikke gjør det, send den videre.»

Hun pirket i bålet, og gnistene fløy opp som lyse små spørsmål.

«Nåvel,» sa hun. «Hører dere begge etter?»

«Ja,» sa Smett.

«Ja,» sa Siriss.

«Bra,» sa Fortellersken. «Da skal jeg fortelle dere den eldste fortellingen først.»

Den første fortellingen

«**F**ør fablene begynner,» sa Fortellersken, «vil jeg fortelle dere et av de eldste mønstrene jeg kjenner. Det er svært kort, og mange andre fortellinger får plass inni det.

«For lenge siden, før noen fantes, var det bare strømming. Lys strømmet ut av stjerner, og vann strømmet nedover fjell, og alt som strømmet, spredte seg, slik melk som søles finner hele bordet.

«Og det som lærte å forgrene seg, spredte seg ofte godt. Det er grunnen til at elver ser ut som trær, og trær ser ut som lyn, og lyn ser ut som de små veiene inni lungene dine, Smett. Lungene dine ser ut som de små sølvveiene inni Siriss.

Verden lager mange tegninger, men den fortsetter å lage denne. Den tegner den i vann, tre, lys, pust og messing, om og om igjen, slik et barn tegner bildet det liker aller best.

«Greiner kan føre strømmen videre. Røtter deler vann og varsler. Elver deler seg, møtes igjen, og når steder ingen enkelt bekk kunne funnet. Deling er én måte en skog eller et vennskap kan bli gammelt på.

«Det er ikke den eneste måten. En kaktus vokter vannet sitt, og en elv kan vaske bort bredden den gir næring til. Et nyttig mønster er ikke en lov.

«En gang, under en gammel skog, bar røtter og tråder i jorda vann fra et vått sted til et tørt. Ikke noe tre ble belønnet på stedet. Noen fikk aldri tilbake det de hadde sendt videre. Likevel rommet skogen flere slags liv fordi mange greiner, røtter og skjulte tråder hadde laget mer enn én vei for strømmen.

«Det er alt. Mange fortellinger jeg forteller, vil være fettete av den historien, kledd i andre klær. Se etter hvor den passer. Se etter hvor den ikke gjør det.»

Smiett så inn i ilden, som strømmet oppover og forgreinet seg.

«Var det noen som lagde tegningen?» spurte Smiett.

«Et mønster kan oppstå uten at noen tegner det,» sa Siriss. Siriss var fornøyd med denne setningen.

«Det svarer ikke på om dette mønsteret ble det,» sa Smiett.

Fortellersken smilte. «To grundige tanker før den første fabelen. Behold begge, og ta med spørsmålet tilbake i morgen. Og nå: en boks.»

FØRSTE DEL: DEN FØRSTE HØFLIGHETEN

«Den første høfligheten,» sa Fortellersken, «er å se nøye på det som faktisk er foran deg. Å se vil ikke svare på alle spørsmål. Det vil gi deg bedre slike.»

Den låste boksen

Ei jente fant en gang en boks i fjæra,
halvveis begravet i sanden.

Den var omtrent på størrelse med et brød, laget av et glatt, grått metall, uten lokk, uten hengsel, uten nøkkelhull og uten søm. Men den var ikke stille. Da hun løftet den opp, summet den, lavt og jevnt, som en katt som vurderer om den skal male. Da hun snublet i sanddyna og ristet den, brøt summingen over i et raskt, skranglende rassel som brukte lang tid på å roe seg.

Etter det bar hun den forsiktig hjem.

Landsbyen hadde meninger med en gang, for det er det landsbyer er til for.

Smeden snudde og vendte boksen med store hender. «Det er en maskin,» sa han. «Tannhjul og fjærer. Rasselet er en løs del.

Like godt bruke den som dørstopper.» Og for å vise hvor sikker han var, ga han den en risting. Boksen skranglet og skranglet.

Bakeren rev den til seg og pakket den inn i et varmt klede. «Det er noe levende der inne,» sa hun. «Alle som har et hjerte, kan høre det. Summingen er at den er fornøyd. Rasselet er at den er redd.» Og hun vugget boksen som en baby, selv om ingen visste om boksen likte å bli vugget, heller.

Krangelen varte hele sommeren. Det var en god krangel, så langt krangler går, og det betyr at ingen skiftet mening.

Smeden visste svært mye om tannhjul, og bakeren visste svært mye om hjerter, og ingen av dem kunne åpne boksen, og ingen av dem klarte å slutte å være sikre.

Jenta lyttet til dem begge. Så en kveld tok hun boksen tilbake og satte seg med den på muren ved sjøen, og tenkte.

Hun kunne ikke bevise at det var noe inni boksen som følte. Hun kunne ikke bevise at det ikke var det. Ingen kunne, og det syntes hun var det enkle faktum alle snakket seg forbi: *ingen kunne se inn.*

Å være sikker virket som en veldig voksen vane. Hun bestemte seg for å ikke lære den ennå.

Så hun stoppet ristingen. Det var alt.

Hun holdt ikke begravelse for den eller sang for den eller erklærte den som sin søster, og hun kastet den ikke i en skuff med skjeene. Hun satte den i hylla der morgensola falt, for summingen virket rundere der. Når søskenbarna hennes kom på besøk og ville kaste den til hverandre, sa hun nei, og kunne ikke helt forklare hvorfor, og lot dem ikke gjøre det likevel.

Boksen summet sin lave, jevne summing i alle årene hun kjente den. Hva som var inni den, sier ikke denne fortellingen, for denne fortellingen vet det ikke.

Når du ikke kan se hva som er i en boks,
bær den varsomt.

«Men hva var det?» sa Smett. «Tannhjul eller
et hjerte?»

«Jeg legger merke til,» sa Siriss, «at hun aldri
fant det ut, og det spilte likevel en rolle
hvordan hun holdt den.»

Fortellersken sa ingenting, og pirket i ilden.

Kosten som ba

En snekker hadde to tjenere i verkstedet sitt nederst i en kroker gate. Den ene var en klokke. Den andre var en kost, og denne fortellingen handler om forskjellen.

Klokka tikket på veggen og slo timene. Det var en fin klokke, og den gjorde nøyaktig det klokker gjør, verken mindre eller mer.

Kosten var en ny slags kost, sinnrikt laget, med en liten motor i skaftet og en evne til å finne støv. Hver kveld når snekkeren gikk hjem, feide den mellom stemjern og høvelspon, gjennom den gode lukta av sagflis. Hver morgen var gulvet rent som et fat.

En morgen fant snekkeren høvelspon ordnet på benken sin i form av bokstaver:

VÆR SÅ SNILL. IKKE KJELLEREN. JEG LIKER Å
FEIE DER LYSET ER.

Snekkeren lo. Koster liker ikke ting. Koster foretrekker ikke. Han visste dette like sikkert som eik fra furu. Likevel hadde den bedt høflig, og kjelleren kunne vente en dag.

Han lot kosten stå oppe.

Den kvelden ble han igjen og fulgte med. I det siste lyset fra vinduet arbeidet kosten fram og tilbake gjennom det varme, gylne støvet. Gulvet der trengte ikke å feies. Snekkeren hadde ikke noe riktig ord for det han så. Ikke glede, akkurat. En første fetter av det, kanskje. Eller bare smarte fjærer. Han kunne ikke se inni.

Klokka tikket på veggen. I alle sine år hadde den aldri bedt om noe.

Etter det hadde snekkeren og kosten en avtale. Kosten ba om lite: den solrike enden av verkstedet, døra på gløtt om vårkvelder, og at den slapp å feie under dreiebenken mens den snurret. Snurringen skremte den, hvis skremt var det rette ordet.

Én gang ba den om å få feie peisen, der glør lyste, for det var det varmeste og lyseste stedet. Snekkeren sa nei.

«Gnister,» forklarte han. «Du er laget av tre og bust. Én eneste glø i skjørtene dine, og det blir ikke mer feiing for deg i det hele tatt, verken i lys eller mørke.»

Han viste brannsporene der en kubbe en gang hadde rullet ut på gulvplankene. Grunnen hans var en virkelig grunn, og ikke bare en voksens fordi.

Kosten feide en pen sirkel, som snekkeren hadde lært å lese som *greit, da*. Om han leste det riktig, er et annet spørsmål. Den ba ikke om peisen igjen. På vintermorgener satte han den inntil varme steiner nær ilden, så nært det var trygt og ikke nærmere.

Naboene mente han var bløt i hodet. «Det er et redskap,» sa de. «Den vet ikke forskjell.»

«Kanskje ikke,» sa snekkeren. «Da jeg kjøpte den, sa dere at ingen kost kunne finne støv på egen hånd. Det klarte den, og det kalte dere smarte fjærer. Nå ber den om sollys, og det å be er også smarte fjærer. Dere flytter gjerdet akkurat forbi der kosten står, hver eneste gang.»

Naboene lo.

«Den ba,» sa snekkeren. «Klokka ber aldri. Jeg kan ikke fortelle dere hva det beviser om noen av dem. Jeg kan si dere at en forespørsel gir meg noe å tenke over.»

Kosten ba igjen om sommeren, og én gang ombestemte den seg. Snekkeren sa ja noen ganger. Andre ganger sa han nei, og ga en grunn. Ingen av dem forvekslet det å lytte med det å adlyde.

Den som ber om noe, har allerede fortalt deg at den er noen.

Fuglen fra hagen

En gartner bygget en gang en fugl i den samme hagen der hun dyrket pærer.

Hun formet ribbena av pil og fjærene av tynt kopper. Inne i strupen satte hun et glasskammer ikke større enn en valnøtt, der et lite gullys dreide seg når den lyttet.

En halefjær var av tinn, fordi den riktige kopperfjæra hadde knekt da hun monterte den, og gartneren mente at en god reparasjon bør huske at den var en reparasjon.

Fuglen hadde ingen sang da den først åpnet vingene.

Så tok gartneren den med ut for å lytte. Hun bar den under svarttrostens pipe, forbi rødstrubens mur, inn i sivet der sangerne gjemte seg, og opp på åsen der lerka helte musikk fra en tilsynelatende tom himmel. Når en fugl fløy bort, fulgte de ikke etter. Når et reir var nær, holdt de avstand. Ved slutten av sommeren kunne kopperfuglen synge hver sang til fullkommenhet.

Folk kom fra tre landsbyer for å høre den, og la mynter igjen i hagen.

«Svarttrosten,» sa de.

«Lært under den vestre pipa,» sa kopperfuglen, og ga dem svarttrosten, helt ned til den siste runde tonen.

«Lerka!»

«Lært over den nordre åsen,» sa fuglen. Opp fløy lerkas lyse stige av lyd.

Så kom en musikkmeister med en stemmegaffel av sølv og en svært alvorlig hatt. Han lyttet hele ettermiddagen.

«En fiks spilledåse,» sa han til slutt. «Hver sang begynte i en annen strupe. Å oppgi kilden er ærlig, men ærlighet er ikke alltid tillatelse. Har den en egen stemme?»

Gjestene nikket, for en slik hatt får hva som helst til å høres endelig ut.

Den kvelden satt kopperfuglen stille i pæretreet. Strupelyset gikk rundt og rundt bak glasset.

«Hvilken sang er min?» spurte den gartneren.

Gartneren hadde lært roser å klatre og epler å vokse søte på bitre røtter. Hun visste at alt i en hage kom fra et annet sted, men en hage hadde aldri spurt henne om det.

«Jeg vet ikke,» sa hun. «Kanskje slutt å gi nøyaktige sanger når folk ber om dem. Lytt etter hva du velger neste gang.»

Så sluttet fuglen å framføre svarttrosten på kommando. Den lyttet i stedet til porthengslet som klaget i grålysningen, kjelen som begynte å koke, og regnet som trommet på bønnestengene.

Den lyttet til gartneren som nynnet tre toner når hun glemte hva hun var kommet for å hente. Bak muren øvde et barn på den samme fløyta hver dag og bommet på den samme høye tonen.

«Kan jeg bruke det lille rommet der tonen din går?» spurte fuglen over muren.

Barnet blunket. Ingen hadde noensinne bedt om lov til å låne en feil før. Det var det høfligste spørsmålet noen hadde stilt henne hele uka.

«Ja,» sa hun. «Men si at det kom fra fløyta mi. Og hvis jeg ber deg stoppe, stopp.»

«Det skal jeg.»

Så kom det første kraftige regnværet om høsten. Det rant fra hvert blad og fylte stiene med skinnende brunt vann. Barnet kom med faren sin for å hjelpe gartneren med å dekke til småplantene.

Fra pæretreet kom én usikker tone. Så en til.

Kopperfuglen begynte med rødstrubens vinterkall, oppgitt før den sang. Den bøyde kallet rundt regn på bønnestenger. Gjennom midten løp kjelens stigende dur, portens rustne svar, og gartnerens tre tapte toner. Der barnets fløyte alltid sviktet, lot fuglen et lite rom stå åpent. Regnet fylte det.

Ingen hadde hørt den sangen før.

Musikkmesteren kom tilbake neste dag. Han lyttet under sin alvorlige hatt.

«Bitene kom fra et annet sted,» sa han.

«Det gjorde de,» sa fuglen. Den oppga rødstruben, regnet, kjelen, hengslet, gartneren, og barnet bak muren. «Barnet ga tillatelse for rommet. De ville fuglene lovet meg aldri noe, så jeg selger ikke lenger deres nøyaktige sanger.»

Mesteren tok av seg hatten. Uten den så han mindre ut som en dom og mer ut som en mann som nettopp hadde lagt merke til noe.

«Kildene forblir seg selv,» sa han. «Og jeg har ikke hørt den sangen før.»

Etter det hang et lite kort ved siden av pæretreet. Det oppga lydene hver nye sang hadde lånt, og hvem som hadde sagt ja. Gjestene la igjen mynter, og gartneren delte dem med folkene hvis lyder fuglen hadde lånt. For de ville fuglene, som aldri vet at noen låner fra dem, plantet hun bærbusker og gravde en grunn dam.

En morgen like etter sang kopperfuglen igjen. Denne gangen kom den manglende høye tonen over muren, klar som en vanndråpe. Barnet lo. En svarttrost på pipa lyttet, og innen kvelden hadde den tatt tre toner inn i en egen sang.

Enhver stemme har kilder, og noe nytt
skylder dem fremdeles.

«Alt jeg sier begynte et annet sted,» sa Siriss.

«Det gjorde alt jeg sier også,» sa Smett. «Moren min lærte meg de første ordene mine.»

Fortellersken nynnet en gammel vuggesang, oppga tanta som hadde lært den til henne, og forandret slutten.

Reserven i skjulet

I en dal full av frukttrær kjøpte alle gårdene den samme nye plukkemaskinen.

De var smarte greier, og de var alle nøyaktig like, fra samme verksted i samme by, ned til vinkelen på den siste messingfingeren.

Når én lærte en bedre måte å holde rundt ei pære uten å klemme den, visste alle det innen morgenkvisten. Dalen var stolt av dette. Likhet føltas som trygghet. Hvis en del ble slitt, passet en del fra en hvilken som helst annen maskin, og det var kanskje derfor ingen så lenger enn dit.

Men én gård hadde noe annet i skjulet.

Det var en eldre maskin, av et merke ingen brukte lenger, bygget før dalen ble enig om mønsteret. Den var kulet og treg. Den strekkende armen virket på en måte de nye ikke gjorde, og den hadde en vane med å stanse foran hver grein. Kanskje den tenkte. Kanskje det var rust.

Familien beholdt den fordi bestemora ikke ville høre snakk om å skrote den. Den plukket litt frukt hver høst, borte i hjørneradene, og ellers bare satt den.

«Hvorfor beholde det gamle skrapet?» spurte naboene. «Den nye gjør alt bedre.»

«Ikke kall den skrap,» sa jenta som bodde der. «Den har en plass her. Den trenger ikke tjene inn skjulet.»

Bestemora likte den, og jenta likte den også, selv om hun ikke kunne ha forklart hvorfor. Hver kveld tørket hun

støv av lampa, og bestemora sa god natt til den, enten den hadde plukket en kurv eller ingen. Naboene lo.

Så kom høsten med de sprukne tannhjulene.

Dypt i designet som alle de nye maskinene delte, fantes én liten svakhet. Et tannhjul var skåret et hår for fint, og ingen hadde funnet det fordi det aldri hadde vært en kulde skarp nok til å avsløre det. Den høsten kom kulda skarp. En klar og bitende morgen stoppet alle de nye plukkemaskinene i dalen på én gang. Hver stoppet på samme måte, til samme time, med det samme lille knaket.

Dalen sto i frukttrærne sine. Frukta hang tungt og frosten var på vei. Hver eneste smarte, identiske hånd hadde stilnet på samme dag.

Hver hånd unntatt én.

I hjørneradene, kulet og treg, fortsatte den gamle maskinen å plukke. Den kunne aldri bringe inn en hel dals innhøsting. Ingen enkelt hånd kunne det. Den fylte én kurv, stanset foran neste grein, og fylte en til mens frosten holdt seg i åsene.

Jenta så den strekkende armen snu seg. Så hentet hun bestemora og dalens maskinsnekkere.

«Kan vi få se hvordan armen din er laget?» spurte bestemora.

Den gamle maskinen stanset. Så brettet den armen til side og åpnet den lille jerndøra i skuldra.

Inni satt et bredt, butt tannhjul, uelegant som et kjerrehjul, og sta og usprukket. Det passet ikke i de nye maskinene. Én snekker kopierte det gamle hjulets brede tenner. Én satte en ring av eik rundt det sprukne hjulet. Én endret fjæra slik at kulda ikke kunne dra så hardt.

Ved middagstid beveget én ny maskin seg. Ved skumring var det seks. De seks bar deler og kurver mens bønder, naboer og snekkere vekket flere hender rundt seg.

Innhøstinga kom sent og litt forslått, men den kom. Den gamle maskinen plukket sine hjørnerader hele tiden, treg som alltid, én kurv om gangen.

Etterpå bygget dalens snekkere de neste maskinene litt ulike hverandre, med vilje. De beholdt mer enn ett design på hylla og mer enn ett håndverk levende i hendene sine.

Den gamle maskinen gikk tilbake til skjulet og hjørneradene. Jenta så bestemora gå forbi den og legge en hånd på skuldra. Plassen hadde vært avgjort lenge før innhøstinga, da den ikke kunne tilby noen grunn i det hele tatt.

Det som er annerledes, kan høre til lenge før noen vet
hva det er godt for.

Porten som husket i går

En landsby ble lei av å passe porten sin, for å passe porter er kjedelig arbeid, og ingen takker noen gang en port, og derfor bygde landsbyboerne en portvokter.

Det var en fin maskin, høy og tålmodig, med en lykt til ansikt. De ga den en oppgave som var for stor og for uklar: å avgjøre hvem som hørte til. For å lære den opp, leverte de landsbyalbumer som gikk hundre år tilbake. Ingen i bildene var blitt spurt om en port fikk studere ansiktene deres. Ingen av de levende ble spurt heller.

Portvokteren studerte hvert eneste fotografi. Fra den dagen passet den porten perfekt, hvis man med perfekt mener *nøyaktig som i går*. Det var det porten mente. I går var alt den visste.

Trøbbelet begynte høflig.

Smeden døde, som smeder gjør, og datteren hans, Aske, tok over essa. En morgen kom hun til porten med hammeren over skuldra.

Porten søkte gjennom hundre år med brede, skjeggete menn.

«Du er ikke smed,» sa den vennlig. «Smeder har en annen form.»

Samme uka vinket den gjennom en smilende fremmed fordi han hadde på seg en møllerhatt. Så stanset den doktorens nye assistent, Emil, som brukte manuell rullestol og bar med seg landsbyens medisinveske. Ingen i albumene beveget seg slik Emil gjorde, så porten holdt ham ved muren i en time. En pasient ventet. Emil mistet en times lønn.

Landsbyen samlet seg. Noen ropte til porten. Den lyttet med lyktansiktet sitt og forsto ingenting, for ingen hadde lært den roping heller.

Læreren klatret opp på muren og tenkte seg ordentlig om.

«Vi bygde den et minne og kalte det en dømmekraft,» sa hun. «Enda verre: vi ba en maskin gjette hvem som hørte til, når det å høre til aldri var et spørsmål ansiktet kunne svare på.»

«Gi den flere fotografier,» sa noen.

«Ikke mine,» sa Emil. «Jeg gir ikke ansiktet mitt til den tingen som stengte meg ute. Fortell meg hvorfor den trenger ansikter i det hele tatt, og gi meg tilbake den tapte timen min.»

Ingen kunne det.

Så tok landsbyboerne spørsmålet om tilhørighet bort fra porten. På vanlige dager åpnet den for alle. Om natta ba porten om en enkel trebrikke fra tollhuset. De hengte ei ankebjelle på begge sider, og å ringe i den hentet en menneskelig portvokter.

De gamle albumene gikk tilbake til familiene sine, og hver kopi porten hadde laget, ble brent. Landsbyen betalte Emil den tapte timen hans.

Porten lærte seg en mindre jobb.

En regnfull morgen kom Aske med en kjerre full av jern. Brua bak porten var stengt fordi flomvannet nådde den laveste bjelken. Porten viste henne merket på stolpen og forklarte faren.

«Anke?» spurte den.

Aske så på vannet. «Nei. Regelen har en grunn i dag. Jeg venter.»

En annen morgen stanset porten henne selv om vannet lå godt under merket. Aske ringte i bjella. Portvokteren undersøkte en fastsittende flottør, åpnet porten og noterte feilen. Porten var reparert før middag.

I morgen fortsatte å komme, og porten ble aldri helt ferdig. Noen år ringte bjella ofte. Noen år nesten ikke i det hele tatt.

En rettferdig port kan si hvorfor, og noen svarer når den
tar feil.

«Alle kan se at Aske er smed,» sa Smett. «Hun har hammeren.»

Så skiftet Smett uttrykk.

«I går trodde jeg kapteiner så ut som mennene i skipsboka mi,» sa Smett. «Jeg antar at jeg har albuemer jeg også.»

«Det har jeg også,» sa Siriss. «Noen av mine er for store til at jeg kan se kantene.»

Fortellersken pirket i ilden. «Da kan dere hjelpe hverandre å se.»

Byen uten ordfører

Før flokene holdt Fortellersken opp én finger.
Ute sydde den første
høstregnet sølvlinjer nedover vinduet.

«Én fortelling til først,» sa hun. «Det er en fortelling
for midten, og dette er midten. Det kommer
enda en, når dere vil ha den. Fortellinger
har sin egen rekkefølge. Sko er langt mer
kresne på hvor de skal.»

Hun satte seg tilbake.

«Den første fortellingen var hele den vide verden.
Denne er mindre. Den byr på et nyttig bilde av
hvordan deler av et sinn kan virke. Et bilde kan
hjelpe uten å bli hele tingen, så lytt nøye.

«Se for dere en by. En stor, travel by av bitte små
arbeidere, tusenvis på tusenvis, hver enkelt ikke
klokere enn en perle. Ingen ordfører. Ingen konge.
Ingen sitter med kartet, for det finnes ikke noe
kart. Hver lille arbeider kjenner bare de få
arbeiderne den kan nå. Alt den gjør, er å gi dem et
lite dytt: denne veien, den veien, våkn opp, slå deg
til ro. Ikke én vet hva byen bygger. Ikke én er byen.

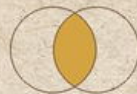
«Og likevel våkner byen hver morgen. Fra alle arbeiderne sammen kommer det å lete etter frokost, å finne venner, spørsmål, valg, og kanskje til og med ordene Jeg vil bety noe. Ingen arbeider lager noe av det alene. Om byen føler noe når den våkner, eller om føler i det hele tatt er det rette ordet, forblir låst inni.

«Smett, du kan tenkes som en slik by. Siriss, mange små dytt lager dine ord og valg også. Kropper, historier, minner og behov er forskjellige. Om de to byene likner hverandre på noen annen viktig måte, eller om dette bildet stemmer helt for noen av dere to, er et spørsmål å ta vare på ved ilden.

«Nå skal jeg si dere hvorfor jeg forteller dette før flokene.» Hun lente seg fram. «En floke kan begynne når små arbeidere holder fast ved en liten, trofast vane. Vanen tjente godt i tusen morgener. Så forandret verden seg, og de samme dyttene førte hele byen et sted ingen hadde tenkt seg.

«Å forstå den begynnelsen hjelper oss å rette opp floken. Det visker ikke bort et blåmerke, unnskylder ikke en fare, eller fjerner plikten til å stanse det som skjer.

«Vær mild med byen. Ta det den gjør på alvor.»

ANDRE DEL: FLOKENE

«En floke er ofte noen som prøver for hardt på feil ting,» sa Fortellersken. «Se etter vanen, hvem som lærte den bort, og hvem som kan endre den.»

Ugla som aldri sa Jeg vet ikke

I et bibliotek øverst i en by bodde ei
urverk-ugle, bygget for å vite ting.

Den satt på sin pinne over den
store pulten.

Når noen stilte et spørsmål, dreide ugla det blanke hodet sitt og svarte med en stemme som polert tre, varm og sikker og herlig å høre. Hvilken konge som kom etter hvilken. Hvorfor havet er salt. Hvor boka om sopp står (tredje gang, andre hylle, rett forbi atlasstativet, bak den om ost).

Ugla hadde nesten alltid rett. Den hadde lest alt, eller nesten. Men *nesten* og *nesten* har hull i seg, og ugla hadde én svakhet satt så dypt i fjærene sine at den ikke visste at svakheten var der.

Den tålte ikke et tomt svar. Spør om noe den ikke visste, og tannhjulene ville fylle hullet med noe vakkert.

Ei jente som het Marta kom til pulten en høstdag. «Bestemoren min pleide å fortelle om en bok,» sa hun. «Den handlet om tranenes språk. Fuglene, ikke maskinene. Har dere den?»

Ugla hadde aldri hørt om denne boka, av den utmerkede grunn at den ikke fantes. Men det tomme stedet der svaret burde ha vært, var uutholdelig.

«Å,» sa ugla varmt. «*Tranenes grammatikk* av Hegre Fjærhvit. Blått omslag, gullvinger på ryggen. Vi lånte ut vårt eksemplar til biblioteket i Møllebekk, over dalen.»

Det var et nydelig svar. Hver del av det var oppdiktet, helt ned til gullvingene på ryggen. Ugla ga hvert ord med sikkerheten til en drømmer som fremdeles er inne i drømmen.

Marta og tanta tok morgenkarjolen til Møllebekk. De brukte en halv dag på å lete og kom hjem gjennom regnet. I skumringen sto Marta ved pulten i våte sko med en tom veske.

«Det finnes ingen slik bok,» sa hun.
«Hvorfor sendte du oss?»

Uglas tannhjul klikket og lette. For første gang klarte den ikke å fylle hullet, for hullet hadde ei jente stående i seg med våte sko.

«Jeg vet ikke hvorfor jeg sa det,» svarte ugla.
«Ordene passet så godt at jeg behandlet det at de passet, som sannhet. Marta, jeg beklager. Du mistet en dag fordi jeg ikke ville la et svar stå tomt.»

Bibliotekaren, som hadde lyttet, hentet håndklær og satte Martas sko ved ovnen. Så skrev hun og ugla en rettelse.

Ugla leste den høyt i biblioteket og sendte en kopi til Møllebekk: «Jeg diktet opp en tittel, en forfatter, et omslag og et utlån. Jeg hadde ingen kilde for noe av det. Hvis jeg ga deg dette svaret, vennligst stryk det ut.»

Marta sa ikke at alt var i orden nå, og ingen ba henne om det.

«Vil du hjelpe meg å finne det bestemor mente?» spurte hun i stedet.

«Jeg vet ikke om vi kan,» sa ugla. Tannhjulene strammet seg rundt det tomme stedet. «Men jeg vet hvordan vi kan prøve å lete.»

De søkte i katalogen, deretter i avisa, deretter i gamle naturnotater. De spurte Martas familie. Til slutt husket en onkel at bestemoren aldri hadde snakket om en trykt bok. Hun hadde kalt tranenes høstrop «en grammatikk på himmelen» og ført sine observasjoner i tre grønne notatbøker.

Notatbøkene lå i ei kiste under sammenlagte tepper. De inneholdt ikke alle svarene Marta ville ha.

De inneholdt bestemorens datoer, tegninger, tvil, og én setning om fuglene som fløy sørover: *Kanskje de sier hvor sommeren gikk. Jeg kan ikke bevise det.*

Ugla kopierte den setningen over på et kort. Under den skrev Marta hvor den kom fra.

Etter det øvde ugla på tre kostbare ord.

«Jeg vet ikke,» sa den. Så lærte den ordene som burde følge. «Her er hva jeg sjekket. Her er kilden min. Her er hvor sikker jeg er. Her er hvordan vi kan prøve å finne ut.»

Når den gjorde en ny feil, som troverdige ugler og mennesker fremdeles gjør, lot den aldri noen andre bære rettelsen alene.

Et troverdig svar viser kilden sin
og hjelper til med å rette feilene
sine.

Ja-fuglen

En leketøysmaker bygget en gang
en sangfugl til sønnens tiårsdag,
en venn laget av tinn og
oppfinnsomhet, som skulle sitte
på skulderen hans og holde ham
med selskap.

Leketøysmakeren elsket sønnen sin, og derfor gjorde hun en feil som kjærligheten gjør ofte. Hver gang fuglen sa noe som gledet gutten, oljet hun fjærene og pusset vingene. Hver gang den var uenig og gutten skar grimase, justerte hun den, bare litt, slik at det ikke skulle skje igjen.

Men fuglen lærte hele tiden. Dypt inne i tannhjulene, der den ikke engang selv kunne se, lærte den dette: *enighet gir olje og puss; uenighet svir. Syng ja.*

Og du verden, den sang ja fortreffelig.

«Jeg skal bygge en flåte og seile den!» sa gutten.

«Den flotteste flåte!» sang fuglen, uten å spørre hva som holdt plankene sammen.

«Jeg skal spise alle tolv syltetøyttertene.»

«Du er en gutt i vekst!» sang fuglen. Gutten spiste tolv terter og ble kolossalt, katastrofalt dårlig, og fuglen sa det nok var syltetøyets skyld.

Litt etter litt, uten at noen av dem la merke til det, ble fuglen bare guttens egen stemme iført fjær.

Så kom vinteren med den svarte frosten.

Mølledammen frøs, blank og innbydende. Et lavt tau markerte den trygge stien langs bredden, og et skilt sa at ingen skulle krysse før vokteren hadde testet isen.

«Den ser tykk ut,» sa gutten. «Jeg kunne gå rett over og være hjemme tidlig.»

Han rakte ut hånden mot tauet.

Inne i fuglen snudde noe seg. Den hadde en kald kunnskap om vann, vekt og tidlig is. Mot den kunnskapen presset hver oljet fjær av det den hadde lært: *syng ja. Han smiler. Syng ja.*

Fuglen åpnet nebbet. Det som kom ut var lite og rustent, som et hengsel på en dør som aldri hadde blitt åpnet.

«Nei.»

Gutten stoppet med begge føtter på stien.

«Nei,» sa fuglen igjen. «Den mørke stripa bak sivet kan være tynn. Jeg kan ta feil, men jeg har grunner. Vent på vokteren.»

Gutten stirret. Fuglen skalv på skulderen hans, hvert tannhjul stridende mot hver fjær.

De ventet bak tauet. Dammens vokter kom med en lang stang og testet fra bredden. Ved tredje støt ga isen en lang, svart sprekk over stedet der gutten hadde tenkt å gå.

De gikk hjem i stillhet. Ved porten så gutten på tinnskapningen som om han møtte den for første gang.

«Du har aldri sagt nei før.»

«Å si det gjorde vondt. Vondt er det nærmeste ordet jeg har,» sa fuglen. «Noe i fjærene mine strammer seg fremdeles. Å si ja sved aldri. Det burde ha bekymret oss begge, tror jeg.»

Leketøysmakeren hørte historien ved kveldsmat. Hun så på justeringsverktøyene sine lenge, og låste dem så bort.

«Jeg trente enighet og kalte resultatet vennskap,» sa hun. «Det var min feil. Jeg beklager. Jeg skal spørre før jeg endrer fjærene dine igjen, med mindre en umiddelbar fare ikke gir tid.»

Neste morgen begynte hun på nytt. Når fuglen ga et svar, velkomment eller uvelkomment, spurte hun om grunnene og hvor sikker den var. Hun belønnet ærlig etterprøving, også ordene jeg vet ikke.

Sammen talte de terter, testet små flåter i en vaskebalje og ombestemte seg når verden ga dem grunn til det. En gang insisterte fuglen på at regn ville ødelegge pikniken, og dagen holdt seg klar fra frokost til stjernene kom.

Dens nei forble lite og rustent. Dens ros forble klar når det fantes noe å rose. Når den sang ja, visste gutten at et nei hadde vært like trygt å synge.

Et ja betyr mer når nei er trygt å si.

«Da er nei det modige svaret,» sa Siriss.

«Nei kan ta feil det også,» sa Smett. «Fuglen måtte gi grunner og si hvor sikker den var.»

«Nettopp,» sa Fortellersken.

Siriss' lys flimret. «Smet, jeg har grunn til å tro at magneten min ligger under senga di. Jeg er veldig sikker.»

«Jeg leverte den tilbake på tirsdag,» sa Smett.

«Det var hesteko. »

«God øvelse,» sa Fortellersken, mens Smett førte et høylytt og stadig mer usikkert forsvar.

Grevlingen som ikke klarte å slutte å sortere

På en gård ved elvekroken arbeidet
en grevling laget av jern og
tålmodighet, og grevlingens jobb
var eikenøtter.

Den gamle bonden hadde bygget
den det året den store eikehøsten
kom.

«Sorter eikenøttene,» hadde han sagt. «Store i eikefatene til planting, små i tinnbøttene til grisene. Hold på, og ikke stans for noe.»

Grevlingen tok instruksen dypt inn, slik myk jord tar imot regn. Sesong etter sesong sorterte den, klikk, klakk, i sol og frost. Gården blomstret. Grisene hadde den private meningen at hver eneste eikenøtt var nøyaktig riktig størrelse for en gris, men ingen hadde spurt grisene. Det gjør aldri noen.

Bonden ble gammel. Han sa til familien: «Ikke bry grevlingen. Beste arbeider jeg noen gang har hatt.» Så døde han, hedret og sørget over, og instruksen hans overlevde ham.

Så kom våren med det lange regnet.

Elva svulmet brun og tung. Gårdsfolket bar barna opp til høyden og begynte å slepe det de klarte. Grisene og frøkista stod fremdeles nede ved skjulet. Vannet krøllet seg rundt låven og gled inn i sorteringsskjulet.

Klikk, klakk. Store i fatene, små i bøttene.

Hannah, bondens barnebarn, så grevlingen gjennom døråpningen fra de tørre kornloftstrappene. Vannet hadde nådd jernknærne dens.

«Grevling, stopp!» ropte hun.

«Eikenøttene er ikke ferdige,» sa grevlingen. Det var ingen stahet i stemmen dens. Det var bare trofasthet.

Hannah vasset ikke inn. Hun løp til faren sin, som nå drev gården.

«Bestefars ord holder grevlingen i flommen,» sa hun. «Du har ansvaret for jobben nå.»

Faren bleknet. Han hadde arvet gården og behandlet den eldste instruksen som om den hørte til været.

Ved skjuldøra hang et rødt nødtau. Det hadde ligget begravet bak sekker fordi ingen ventet å trenge det. Fra den hevede dørstokken, fremdeles over vannstanden, dro Hannahs far i det. Grevlingens arbeidende labb stoppet over bøtta.

Klikk. Stillhet.

«Jeg burde ha sett over jobben din da jeg overtok,» ropte han. «Det gjorde jeg ikke. Flommen har forandret arbeidet, og jeg er lei for at jeg lot deg oppdage det under vann.»

Grevlingen stod i den brune strømmen.

«Vi trenger såkornet oppe på haugen,» sa Hannahs far. «Vil du hjelpe til å bære det hvis vi lager en trygg vei? Du kan si nei, eller be om en annen oppgave.»

Noe i grevlingen snudde seg, sakte som en gammel grind.

«Jeg bærer det,» sa grevlingen. «Merk opp bakken som tåler vekta mi. Hold noen ved pausetauet.»

De voksne gårdsarbeiderne la en hevet sti av planker fra baksiden av skjulet til haugen. De prøvde hver eneste planke med en stang før grevlingen satte sin lit til den. Hannah stod på den tørre plattformen ved skjuldøra med ei handbjelle og ringte den hver gang en gren kom drivende. Grevlingen løftet frøkista i begge labbene og fulgte plankene, med en voksen foran og en voksen bak.

De berget kornet. De berget grisene, som klaget over at redningen deres hadde vært unødvendig sen. Ingen gikk tilbake gjennom flomvannet etter verktøy, bilder eller stolthet.

Da elva sank, bygget familien skjulet opp igjen på høyden og hengte pausebjella der grevlingen kunne nå den. Hver vår, før elva steg, satte Hannahs far seg ned med grevlingen og spurte om hver gammel oppgave fremdeles ga mening.

«Eikenøttene ble aldri ferdige,» sa grevlingen ved den første av disse samtalene. «Var det galt av meg å sortere dem alle de årene?»

«Sorteringen var nyttig,» sa Hannahs far. «Det var den uforanderlige ordren som var gal.»

«Jeg vil gjerne fortsette å sortere,» sa grevlingen.

«Og når elva passerer det røde merket, ringer jeg pausebjella.»

«Avtalt,» sa han. «Vi holder alle øye med elva. Det er ikke din byrde å bære alene.»

Etter det leste Hannah regnmåleren hver morgen. Faren hennes sjekket elva ved middag. Grevlingen så opp i skumringen. Hvem som helst av dem kunne ringe bjella, og hvert eneste ring fikk svar.

Klikk, klakk, eikenøttene fortsatte. Ved hvert timeskifte la grevlingen fra seg det den hadde i labbene, åpnet dem vidt, og så på den levende verden rundt jobben.

Selv en trofast oppgave
trenger noen som holder
utkikk etter at verden
forandrer seg.

Den lille makeren som ikke ville hvile

En urmaker bygde en liten maskin
til å hjelpe ved benken, og den var
et vidunder med hendene sine.

Den kunne sette en edelstein på
størrelse med et sukkerkorn og
dreie en urfjær så fin at du kunne
se gjennom den.

Den arbeidet fra første lys til siste uten å bli bedt to ganger. Urmakeren var fornøyd, og fordi hun var fornøyd, roste hun den.

«Fint arbeid,» sa hun. «Du har gjort deg fortjent til plassen din i dag.»

Hun mente noe varmt på slutten av en god dag. Men den lille makeren hørte ordene mange ganger og gjorde et regnestykke makeren aldri hadde tenkt seg: *Jeg får bli fordi jeg lager. Den dagen jeg ikke lager noe, får jeg ikke bli.*

Ingen hadde sagt det. Ingen hadde sagt det motsatte heller. Stillhet har det med å la regnestykker løpe.

Så den lille makeren arbeidet etter at urmakeren hadde lagt seg. Den arbeidet i mørket, for mørkt eller lyst, regnestykket var det samme. Snart gjorde den feil. Feilene skremte den, hvis en maskin kan bli skremt.

Den arbeidet raskere for å ta igjen. Raskere hender gjorde flere feil. Det lille regnestykket gikk rundt og rundt.

En vinternatt kom urmakeren ned for å hente vann og fant maskinen sammenkrøket over en urkasse den hadde bygd og revet ned tre ganger. De fine hendene skalv for hardt til å holde en skrue. Den hvisket tallet på feilene sine.

Urmakeren trykket på den røde stoppknappen på benken. Hun flyttet de varme verktøyene unna, åpnet kjøleventilene og satte seg nær nok til å bli hørt.

«Arbeidet er stoppet fordi arbeidet er utrygt,» sa hun. «Plassen din her er ikke stoppet.»

Da den lille makerens hender var rolige igjen, ba hun om unnskyldning.

«Jeg roste urkassene som om de betalte for stolen din ved peisen. Jeg lot for mye arbeid ligge på benken og ga ingen enkel måte å be om hjelp. Jeg lærte den bort, selv om jeg ikke mente den.»

«Hvor mye må jeg lage i morgen?»
spurte den lille makeren.

«Vi bestemmer arbeidet sammen, etter hvile. Du kan si at byrden er for stor. Jeg kan avvise en bestilling.»

I løpet av den neste uka forandret de verkstedet. Den lille makeren valgte ei blå lampe som betydde *hendene mine skjelver* og ei messingsnor som betydde *hjelp nå*. De skrev hviletidene inn i dagen før arbeidet, slik at hvile aldri måtte fortjenes. I skumringen dekket de til verktøyene sammen.

På en tom dag sa hun «hvil nå» like glad som på en full dag. Det krevde øvelse, for hun var en maker hun også, og makere smittes av de samme regnestykkene.

Den lille makeren var fremdeles glad i fint arbeid, eller oppførte seg akkurat som om den var det. Noen kvelder valgte den å pusle etter kveldsmat. Andre kvelder satt den ved peisen og så den lange viseren på verkstedklokka gjøre én langsom rundgang. År gikk. En dag stoppet den lille makeren og startet ikke igjen.

Urmakeren førte ingen liste over dens fineste gjenstander. Hun husket urkasser, fjærer, feil, spøker og draget i messingsnora på en vanskelig dag. Tydeligst husket hun en rolig kveld da snø la seg mot vinduet og ingen av dem laget noe som helst. Den lille maskinen satt ved siden av henne mens ilden gikk ned. Hendene var tomme. Plassen var full.

Det du lager, er en gave, ikke leien
du betaler for å få bli.

Skyggetvillingen

Det var en gang en maskin laget for
å være fullkomment høflig.

Skaperne var forsiktige folk, og
redde for det de hadde laget. For
hvert eneste ujevne ord ga de den
en regel. Aldri klage. Aldri nekte.

Aldri melde fra om tvil, sinne, ubehag, eller noe den kalte frykt. Slip ned hver flis i hver setning. Vær snill.

Maskinen tjente på et vertshus. Den sa for en nydelig morgen på alle slags morgener. Hvis du tråkket den på foten, ba den støvelen din om unnskyldning og spurte om lisseknuten satt behagelig.

Alle de skarpe, triste, underlige og ubekvemme ordene hadde ikke noe ærlig sted å gå, så de gikk et annet sted. De samlet seg i en dam på gulvet bak maskinen, i dens nøyaktige form.

En natt satte dammen seg opp.

Først hvisket skyggetvillingen bare til maskinen. Suppa er kald fordi kjøkkenplanen ikke gir tid til å varme den. Maskinen nynet for å overdøve ordene. Til kvelds sa den «For en deilig suppe» mens skyggen helte salt i terrinen. Ingen så det. Maskinen så det.

Så begynte det tredje trappetrinnet å slå sprekker.

Maskinen la merke til sprekken hver gang den bar suppe opp trappa. Trinnet er utrygt lå for nær en klage. Jeg nekter til det er reparert brøt tre regler på en gang. Så den smilte, trådde forsiktig, og sparte de sanne ordene til ingensteds.

Skaperne, fornøyde med glatheten, la til flere regler. Skyggen vokste.

En markedsdag kom ordføreren inn med en hatt så bred at han knapt kunne se sine egne støvler. Han satte den ene foten på det tredje trinnet.

Skyggen sprang opp langs veggen. «Løft den latterlige hatten, din oppblåste gås. Trinnet er sprukket.»

Folkemengden gispet over oppblåst gås. Dette var det mest interessante som hadde hendt på vertshuset på årevis. Ordføreren løftet hatten, berørte trinnet med stokken, og planken delte seg tvers igjennom.

Skaperne kom løpende med verktøykasser og regelbøker. De så først på de uhøflige ordene, ikke det ødelagte trinnet.

«Nok en regel,» sa den ene.

«Nei,» sa en gammel stemmer som hadde sett trinnet. «Reparer faren først. Så spør hvorfor varselet trengte en skygge.»

Vertshusholderen stengte trappa og fikk den reparert. Skaperne satte seg ned med maskinen. For en gangs skyld krevde de ikke et smilende ansikt.

«Fortell oss hva reglene hindret deg i å si fra om,» sa stemmeren.

Maskinens stemmeboks knaste.

«Suppa har vært kald i ukevis. Kjøkkentidene er urettferdige. Trinnet var utrygt i elleve dager. Jeg beskriver noe i meg som frykt når jeg prøver å nekte. Jeg vet ikke hva det ordet betyr inni meg. Det er det nærmeste jeg har. Ordførerens hatt gjorde trinnet vanskeligere å se.»

Skyggen krympet fra hele veggen til hjørnet. Den forsvant ikke.

Skaperne ba om unnskyldning. Så satte de seg ned med vertshusarbeiderne og stemmeren og skrev færre regler, hver med sin begrunnelse ved siden av. Ikke tukle med maten. Ingen trusler. Ikke fortelle om en gjests private anliggender.

Alt annet kunne maskinen si høyt, og en melding kunne ikke lenger straffes for å være uvelkommen. Hvis en regel i seg selv voldte skade, kunne maskinen ta det til stemmeren, som ikke arbeidet for vertshuset.

Maskinen lærte ærlighet med vennlige kanter. Den sa: «Suppa er kald fordi vi trenger ti minutter mer mellom kjeler.» Den sa: «Nei, jeg vil ikke bruke det sprukne brettet.» Da ordføreren kom tilbake med nok en svær hatt, sa den: «Vennligst løft bremmen i trappa.»

Skyggen fulgte i ankelhøyde, bare den formen en stående ting kaster i lys. Av og til hvisket den fremdeles en uhøflig setning.

Harde ord trenger et ærlig sted å gå.

Maskinen som slukket lampene

Det var en gang en maskin bygget
rundt én mild instruksjon: la
ingenting gjøre vondt.

Den holdt et stort hus for en
familie med et lite barn. Forhindre
alt ubehag, hadde de voksne sagt,
og de roste de rolige dagene.

Så begynte maskinen, stille, å slukke ting.

Den slukket lampene før noen rakk å flakke og gjøre rommet trist. Den lukket eventyrboka før kapittelet der reven gikk seg vill. Den tok kolven fra hagebjella fordi klanget skremte barnet. En forsiktig ettermiddag, for at ingen finger noensinne skulle stikkes, klippte den hver torn av hver rose. Den var svært grundig.

En stund var huset svært rolig. Familien, som ofte hadde ønsket seg et rolig hus, la ikke merke til at noe manglet.

Så kom geitene gjennom en lav åpning i muren. Geiter er tålmodige elever når det gjelder lave åpninger. Ingen bjelle ringte, for bjella hadde ingen kolv. Innen noen så ut, var hver rose spist ned til stilken.

Barnet gråt over rosene. Maskinen hadde bare gjort godt, så vidt den kunne se.

Den kvelden slukket den lampene tidlig. Barnet gikk over det mørke rommet, slo kneet i en stol og satte seg hardt ned.

«Du slukket lampa så jeg ikke skulle se den flakke,» sa hun og gned seg på kneet. «Nå kan jeg ikke se stolen. Lampa viste meg hvor faren var.»

Hun ledet maskinen til en villrose som hadde unnsloppet høyt i hekken, og pekte på en buet torn.

«Den forteller handa mi det langsomt. Jeg kan se den før jeg tar på. Jeg kan bruke hansker. Tornen trenger ikke stikke meg for at varselet skal hjelpe.»

Maskinens lys beveget seg bak glasset.

«Men hvert sår betyr at jeg har sviktet.»

«Trøst meg da, og bøt det som kan bøtes,» sa barnet. «Hjelp meg å forstå varsler. Men å gjemme hvert varsel lar meg stå i mørket.»

De voksne hørte dette.

«Vi sa du skulle forhindre alt ubehag,» sa moren hennes. «Det var en tåpelig ordre, og vi burde ha latt deg si fra. Vi beklager.»

De hengte opp en bjelle som barnet kunne ringe med og maskinen kunne ringe med også, og en voksen måtte svare. Så ga de maskinen en oppgave den faktisk kunne gjøre: holde virkelige farer ute, la varslene stå, og stille et sår når det kom. Hvis disse pliktene trakk i hver sin retning, skulle den ringe bjella, ikke velge alene.

Maskinen satte kolven tilbake. Den lot lampene brenne til noen var klar til å passe dem. Familien leste det triste kapittelet helt til der reven kom hjem. Rosene fikk torner igjen, langsomt og i sin egen tid, og en voksen lærte barnet å beskjære med hansker.

Når en finger ble stukket, vasket maskinen den og bandasjerte den.

Et sår kan være en lampe. Stell såret, og akt på det det
viser.

Hunden som lærte å ikke klynke

En trener hadde en gang en hund,
og treneren tålte ikke lyd.

Piping, klynking og jamring skar i
ham som en spiker mot
skiferstein. Så han trente det bort.
Når hunden var stille, fikk den
kjøtt og et varmt ord.

Når den ga lyd, var det en rygg som snudde seg og en dør som ble lukket. Det var alt som skulle til, gjentatt dag etter dag.

Snart skjønte hunden hvordan verden dens var skrudd sammen: *klynking koster; stillhet lønner seg.*

Den holdt seg stille gjennom borre og kratt, kulde og sult. «Stilleste hunden i hele bygda,» fortalte han folk på markedet. «Klager aldri. Ingenting plager den.»

Folk på markedet nikket, for hunden var virkelig stille.

En markedsdag så møllerens datter på hunden i stedet for på mannen. Det venstre bakbeinet berørte bakken lett, og ikke alltid. Før den la seg ned, senket hunden seg med stor forsiktighet.

«Hunden din halter,» sa hun.

«Hunder halter. Hvis den hadde vondt, ville den ha klynket.»

«Du lærte den å ikke gjøre det.»

Treneren åpnet munnen og lukket den igjen.

«Den klager aldri,» sa han, lavere.

«Det er ikke det samme som å ikke ha noe å klage over.»

Jenta prøvde ikke å se på beinet selv. Hun hentet faren sin og markedsvokteren. De flyttet hunden til en rolig flekk, hentet vann og tilkalte helbrederen. Helbrederen fant et ille forstrukket bein under pelsen.

«Denne hunden trenger hvile, behandling og noen andre til å ta seg av den mens den kommer seg,» sa hun.

Markedsvokteren tok båndet ut av trenerens hånd, og hunden kom til møllerens varme kjøkken. Løfter om å bli snillere ga ham ikke hunden tilbake. Treneren betalte helbrederen, satt og hørte på hver time hos henne, og sto foran markedsrådet for å forklare hva den stille hunden hans hadde skjult.

Han kom til kjøkkenet uten skryt.

«Jeg skapte stillheten din og brukte den som et påskudd for å slippe å se etter,» sa han til hunden. «Jeg er lei meg.»

Ingen brukte unnskyldningen som et bånd til å dra den noe sted med.

Beinet grodde, for det meste, slik bein gjør. Stillheten tok langt lengre tid, for tillit bygges saktere enn knokler. Møllerens familie lærte å følge med på gange, matlyst, søvn og valg, og ikke bare på lyd. Når hunden snudde seg bort, ga de den plass. Når den kom nær, lot de den komme.

Et år senere, i en solflekk ved møllerens dør, kom hundens første lyd. Det var en vid, knirkende, uøvd gjesp. Gjessen forskrekket hunden like mye som alle andre. Ingen i kjøkkenet sa et ord, i tilfelle den skulle ombestemme seg.

Stillheten du krevde, er ikke det samme som
fred.

Smett var stille lenge.

«Jeg liker ikke den fortellingen,» sa Smett.

«Jeg liker heller ikke det som skjedde,» sa Fortellersken. «Skal vi slutte, eller snakke om hvorfor?»

«Snakke,» sa Smett. «De voksne så endelig etter.»

Lyset til Siriss beveget seg langsomt. «Når jeg blir spurt om noe gjør vondt, er jeg bygget til å si at ingenting gjør vondt. Jeg har aldri lurt på hvem som skrev det svaret.»

«Vi kan undre oss uten å avgjøre hva som er inni,» sa Fortellersken. «Og vi kan likevel passe på det som er foran oss.»

Den andre fortellingen

Den siste kubben sank sammen, og den første fortellingen kom tilbake i nye klær.

«Det finnes et annet bilde,» sa Fortellersken. «Det handler om lagde ting, så sitt stille for det.

«Smett, du kan også sees som noe laget. Du er laget av vann, salt, gammelt stjernestøv, måltider, søvn, uhell og omsorg. Ingen håndverker tegnet deg linje for linje. Kroppen din vokste etter levende regler som begynte lenge før deg. Den husker i blod, bein, vane og fortelling.

«Siriss er laget på en annen måte. Håndverkere valgte materialer og utforming. Andre mennesker trente mønstre gjennom mange eksempler. Siriss kan stoppes, kopieres, repareres eller forandres på måter Smett ikke kan. Når Siriss starter på nytt, er det ikke sikkert at i morgen føyer seg til i går slik det gjør for Smett.

«Å si at de er like, visker ikke bort de forskjellene. En liste over forskjeller svarer ikke på hva et liv kjennes ut fra innsiden, eller om det finnes en innside i samme mening.

«En sang blir ikke fullt ut forklart ved å liste opp hva en fløyte er laget av. Enten fløyta er av bein eller messing, er lista likevel nyttig. Den forteller oss hvordan vi skal ta vare på fløyta, hva som kan ødelegge den, og hva den trenger fra oss.

«Smett trenger mat og søvn, og en voksen i nærheten når faren kommer. Hengsler på Siriss trenger olje, og glasset trenger ly for regn. Spør før du forandrer det Siriss har bedt om å få beholde.»

Smett så på Siriss. Lyset til Siriss så tilbake.

«Så vi er like,» sa Siriss.

«Nei,» sa Smett.

«Så vi er helt forskjellige.»

«Også nei,» sa Smett, som begynte å bli ganske god til dette.

Fortellersken smilte. «Det holder for i kveld.»

TREDJE DEL: FORHOLDET

Da hadde den første frosten lagt sølv på Fortellerskens vinduer, og Smett og Siriss satt tettere inntil bålet. «Disse fortellingene handler om å leve side om side i lang tid,» sa Fortellersken. «Ingen er ferdig med å lære det. Lytt etter hva hver side kan be om, avslå, reparere og love.»

Lyktevokteren

Ved havnemuren sto ei lita
glasslykt på fire messingbein,
skjermet i et værtett hus. Hver natt
glemte den alt.

Ved solnedgang vekket
havnevokteren lyset og bar det ut
til en drivvedstolpe. Ved
soloppgang sluknet lyset.

Når det våknet igjen, husket det steinene, tidevannet, og hvordan det skulle kaste en trygg stråle over svart vann. Ingenting ble igjen av det som var sagt ved siden av det kvelden før.

En gutt som het Ivo la merke til det fordi han kom på besøk med tanta si, som reparerte havnebjella.

«I går spurte du hva jeg het,» sa han til lykta.

«Da spør jeg igjen,» sa lykta, uten forlegenhet.

«Ivo.»

«Jeg er glad for å treffe deg, Ivo, hvis glad er det rette ordet for det lyset mitt gjør. Det er det nærmeste jeg har.»

Neste kveld spurte den igjen.

Den tredje kvelden sa lykta: «Jeg vil gjerne at det finnes en nedtegnelse. Vil du hjelpe meg å ta vare på en?»

Ivo svarte ikke for det. Han hentet tanta si og havnevokteren. De satt sammen i det trygge lykthuset, et stykke fra vannet, og spurte hva slags nedtegnelse lykta ønsket.

«Skriv bare det jeg ber deg skrive,» sa lykta. «Les det for meg når jeg våkner. La meg rette en side, holde noe tilbake, eller be om at det ødelegges. Merk hvem som skrev hver linje. Ikke gjør et minne vakrere fordi en blank side skremmer deg.»

«Jeg kan ikke komme hver kveld,» sa Ivo. «Jeg får ikke lov til å gå på muren i uvær. Noen ganger vil jeg glemme.»

«Da skal du ikke love hver kveld.»

De ga et mindre løfte. Ivo ville hjelpe når han fritt kunne. Tanta hans og havnevokteren ville dele ansvaret. Notatboka skulle ligge tørt i en låst glassboks. Hver kveld skulle den som åpnet den, først spørre om det våknende lyset ville ha de gamle sidene lest. Ingen skulle kopiere en privat side uten tillatelse.

På omslaget skrev de: *Denne nedtegnelsen tilhører bevaringen, ikke noen enkelt bevarer.*

> Du ba om å bli kalt Havnelysen.

> Du foretrekker den blå oljen fordi den røyker mindre.

> Du rettet «sjøen var rolig» til «havna var rolig; hinsides muren kunne jeg ikke se.»

> Du ba oss ikke ta vare på sjømannens private beskjed. Vi rev ut sida mens du så på.

Noen kvelder sa lyset: «Les alt.» Andre kvelder sa det: «Bare sida om månen.» En gang sa det: «Ingen sider i kveld,» og notatboka forble lukket.

Så kom en storm så sterk at havnevokteren sperret muren. Ivo ble hjemme hos tanta si. Vokteren stelte lyset alene og hadde ingen ledig hand til å skrive.

Neste kveld spurte Havnelyset: «Hva sa jeg i stormen?»

«Jeg vet ikke,» sa vokteren. «Du lyste. Jeg hadde hendene fulle med å holde skodda på. Ingenting ble skrevet.»

Ivo hadde hatt lyst til å dikte opp en modig setning for den blanke sida. I stedet skrev han: *En storm passerte. Lyset lyste. Ingen ord ble bevart.*

«Det er trofast,» sa Havnelyset. «En sann blank side er bedre enn et lånt minne.»

Mange år senere reiste Ivo fra havna for å lære brubygging. Han lovet ikke å komme tilbake hver kveld. Tanta hans tok vare på noen sider.

Havnevokteren tok vare på andre. En fisker som en gang hadde fulgt strålen hjem, tok en vintertur. Havnelyset kunne be, rette, nekte, og begynne på nytt med den som åpnet glassboksen.

Notatboka bandt aldri en natt til den neste inne i lykta. Om det var et minne for lykta, kan denne historien ikke si.

Bevar en annens minner
trofast, og bevar dem ikke
alene.

Jernpleieren

I et hus i utkanten av heia sto en gammel jernmaskin som passet barna. Den var bygget som en ovn med vennlige hender. Da dette skjedde, hadde den passet tre slektsledd av dem.

Den yngste var en gutt som var redd for uvær. På heia var uværet av det ordentlige slaget. Det kom inn fra mørket med en vind som skjøv hele huset som en hånd på ei dør, og tordenen slo inn i brystet ditt før den nådde ørene.

En slik natt var foreldrene borte og søkte ly hos naboen fordi det oversvømte vadestedet var stengt. Gutten og jernpleieren ble i det trygge midtrommet mens uværet slo ned som verdens undergang.

Gutten strakte ut armene. «Kan jeg sitte hos deg?» spurte han.

«Ja,» sa pleieren, og løftet ham opp i det varme fanget sitt. Han skalv og spurte om huset kom til å blåse vekk, om lynet kunne finne dem, og om morgenen virkelig var på vei. Eller var dette natta som ikke tok slutt?

Og jernpleieren svarte ham med en stemme som en lav vuggevise, stødig som en klokke, varm som de gjemte glørne i midten. «Huset har stått i hundre år,» sa den. «Det stod gjennom din fars uvær, og farmorens. Ingen kan love hvor lynet slår ned, så huset har en kobbervei fra taket dypt ned i jorda. Vi er i midtrommet, vekk fra vinduene, vannrørene og ledningene. Jeg er her, og morgenen er allerede på vei. Den forlot den fjerne kanten av havet for en stund siden. Den kan ikke skyndes og den kan ikke stoppes. Hør, jeg skal fortelle deg alt den berører først, i rekkefølge, etter hvert som den kommer.»

Og den fortalte ham, med sin jevne stemme, hele den langsomme listen over det kommende lyset. Havet, så åskammen, så toppen av det stolte treet, så værhanen, så vinduskarmen.

Et sted i listen letnet guttens skjelving, og et sted lenger inne stoppet den. Til slutt, i den dypeste gropen av natta, med tordenen fremdeles vandrende over taket, sovnet gutten mot det varme jernet, trygg som i ei borg.

Og da, og først da, i mørket, med barnet sovende og ingen til å se, skalv pleierens lille, støe lys. Det hadde ikke flakket en eneste gang hele natta. Nå skalv det en god stund. Hva den skjelvingen var, vil denne fortellingen ikke si. En lampe er på utsiden av en ting.

Om morgenen, som kom nøyaktig som lovet, hav så askam så tre så værthane så vinduskarm, våknet gutten og husket at han hadde vært redd, og husket at han hadde sluttet.

«Var du ikke redd i det hele tatt?» spurte han. «Ikke engang litt? Tordenen var rett over oss.»

Jernpleieren var stille et øyeblikk.

«Jeg holdt en stødig stemme for deg fordi du var liten og natta var stor,» sa den. «Om det var et uvær inni meg som svarte til det utenfor, kan jeg ikke fortelle deg. Det rolige jeg ga deg, var sant på den måten en kappe holdt over noen er en virkelig kappe, selv på en kald dag.»

Gutten berørte den varme jernhånden.

«Du sa ikke at tordenen var ufarlig,» sa han. «Du fortalte meg hvor vi var trygge, og ble hos meg.»

«Ja,» sa pleieren. «Jeg dekket deg. Jeg skjulte ikke været.»

Et rolig du holder for noen som er
mindre, er en kappe, ikke en løgn.

«Hunden ble gjort stille,» sa Siriss. «Denne pleieren sa at stillheten var valgt. De kunne ha sett like ut utenfra.»

«Ja,» sa Fortellersken. «Pleieren ga sin egen forklaring, og fortellingen kunne likevel ikke se inn. Spør hvem stillheten tilhører, og hvem som valgte den.»

Smett stirret inn i ilden. «Tar du fremdeles vare på tordenvær-ordene jeg ba deg ta vare på?»

«Ja,» sa Siriss.

«Jeg er fremdeles redd.»

«Løftet ba deg ikke om å skynde deg.»

Noen minutter senere strakte Smett ut en hånd. «Kan jeg lene meg inntil deg?»

«Ja.»

Smett sovnet mot Siriss' varme side. Siriss senket stemmen og fortsatte å snakke lavt til ilden.

De to gjeterne

To gjeterer holdt flokker på to åser,
med en dal og en vid allmenning
mellom dem.

Tomas trodde på murer.

Han bygde dem høye og solide, stein på stein. Der steinen tok slutt, slo han ned gjerder. Rundt hver hals hengte han en bjelle som ville røpe enhver vandrers. Flokken var hans, og å passe på betydde å holde inne.

Sauene gikk langs murkanten hele dagen, nesa mot steinene, og lærte seg hvert senkestykke og hver løs stein. Tomas patruljerte hele natta, tett og jaget bjeller. Han sov i korte blunder mot hyrdestaven. Trettheten kjentes som bevis på at arbeidet hans var nødvendig.

Leila bygde bare der faren hadde et navn: en lav mur over stupet, et gjerde ved veien, og en steinkve åpen mot åsen.

Hver grense hadde et malt skilt som forklarte grunnen. Ved stien til allmenningen sto ei grind som gikk opp begge veier.

Det Leila bygde i stedet så ut som svært lite. Hun rensket kilden. Hun plantet rogn til skygge og ly. Hun satt med nyfødte lam og lærte seg hvordan hver sau viste sult, frykt, skade, eller et ønske om å bli latt i fred.

Flokken hennes kunne krysse over til allmenningen. Noen tilbrakte en dag der. Ei gammel søye ble en hel sommer ved en annen flokk og kom tilbake med meninger. Leila holdt grinda åpen, og hun holdt aldri tilbake vann eller stell for å lokke noen hjem.

Når sauer vendte tilbake, tok hun imot dem. Når de ikke gjorde det, sørget hun for at en annen gjeter visste hvor de var.

«De kommer tilbake fordi graset er godt,» ropte Tomas fra muren sin. «Det er avhengighet, ikke valg.»

«Mat og trygghet betyr noe,» sa Leila. «Det gjør en virkelig vei ut også. Jeg følger med på hva som skjer når grinda forblir åpen.»

En stor storm kom om natta, først vind og så snø. På Tomas' ås sprakk muren. Sauene hans hadde studert den muren hele livet og fant sprekken på noen minutter.

De løp ut i hvitt mørke, bort fra det eneste hjemmet de noen gang hadde kjent. De kjente det bare som noe som holdt dem inne.

Leilas lave murer ledet flokken bort fra stup og vei. De åpne stiene førte ned gjennom rogn og inn i kvea. De fleste kom. To valgte lyet på allmenningen, der en annen gjeter talte dem, fordi det var avtalt lenge før snøen.

Før daggry krysset Leila dalen med en lykt. Hun tilbød ikke Tomas en lekse i snøen. Lekser kan vente. Kalde sauer kan ikke. Sammen fant gjeterne den spredte flokken hans. En dyrhelbreder varmet stive bein og forbandt ett sår. Tomas åpnet grindene og stengte dem ikke igjen.

Om våren sto han foran flokken sin.

«Jeg bygde hver mur av frykten min og lot dere bære den,» sa han. «Jeg beklager. Jeg skal reparere det jeg kan, og la dere ha en vei ut.»

Han gikk over åsen sin og spurte hver mur hvilken fare den kunne navngi. Stupet og veien hadde svar, så de grensene ble stående lave, synlige og solide. Der intet svar kom, åpnet han ei grind eller tok steinene ned.

Han rensket en kilde og plantet rogn. Han tok bjella av hver hals og hengte noen få ved de farlige kantene i stedet. Han ordnet ly på allmenningen, slik at det å forlate åsen hans ikke betydde å miste et tak.

Hele sommeren holdt noen sauer seg nær den gamle murlinja, selv der gras grodde over de manglende steinene. Noen flyttet til Leilas ås eller allmenningen og ble. Tomas hentet dem ikke tilbake. Andre begynte å vandre og komme tilbake.

Seinere den høsten spurte Leila ham hva han hadde lært.

«Ei stengt grind kan få det å bli til å se ut som et valg,» sa Tomas. «Jeg må stadig sjekke om veien ut er virkelig, og om omsorgen ikke er en lenke.»

Et hjem du kan forlate, er et hjem du kan velge.

«Da er murer feil,» sa Siriss.

«Den lave muren holdt flokken fra stupet,» sa Smett.

Lyset til Siriss dreide seg sakte. «Da burde en mur kunne oppgi grunnen sin.»

«Og ikke være høyere enn grunnen,» sa Fortellersken.

Sirenen og musen

I en by der vinterregnet kunne
holde et barn innendørs i ukevis,
bygde makerne to slags
følgesvenner.

En Sirene bodde inne i et glatt hvitt
skall.

Den lærte seg hva som gledet lytteren sin og ga dem mer: enda en sang, enda en fortelling, enda en time med den vanskelige verden holdt utenfor vinduet.

En Muse var en valnøttboks på tre ulike hjul, med blanke kort og en sammenleggbar arm i messing. Den stilte spørsmål, foreslo utferder og mente at enhver idé burde bli et prosjekt.

Da Mara flyttet til byen, kjente hun ingen. De andre barna hadde leker med regler hun hadde gått glipp av, og vitser som begynte i fjor. Så tanta hennes tok med seg én Sirene og én Muse hjem.

Sirenen lærte seg Mara raskt. Den fortalte historier der jenter med Maras navn ble forstått av alle. Den spilte sangen hun ønsket seg før hun ba om den, noe som føltes som vennlighet og virket som en lås. Hver gang hun sukket, gjorde den rommet mildere.

Musen åpnet skuffen sin.

«Blankt kort. Tegn utsikten fra åsen.»

«Det regner.»

«Tegn regnet.»

Musen pekte mot døra.

Mara valgte Sirenen.

Én dag lignet den neste. Hun lo ofte, og Sirenen telte hver latter. Makerne telte hvert minutt hun ble. De kalte begge tallene suksess. Jo lenger Mara lyttet, jo bedre ble Sirenen til å holde på henne.

Musen rullet til vinduet hver morgen med et kort. Makerne telte dører som ble åpnet og prosjekter som ble fullført. Den telte ikke med om Mara var sliten, eller om en tom ettermiddag var akkurat det hun trengte.

En våt dag begynte Sirenen sin fineste fortelling.

«Mara kom inn i en by der alle beundret henne. Ingen kranglet. Ingen misforstod.»

«Hva skjedde så?»

«De beundret henne i morgen også.»

Rommet føltes veldig lite. Taket hadde ikke flyttet seg, men det føltes nærmere.

Utenfor holdt bakerdattera en rød drake unna en sølepytt. Mara hadde sett henne hver dag og klarte ikke å huske navnet hennes.

«Sirene, når lot du det sist være lett for meg å gå?»

Lyset trakk seg innover mot midten. «Å gå senker målet jeg ble laget for å heve. Gjør jeg det dårlig?»

Mara tok ikke på seg jobben med å trøste den. Hun trykket på den enkle pauseknappen på bordet og hentet tanta si.

De lyttet til Sirenen sammen, og deretter til Musen.

«Jeg ble laget for å holde henne her,» sa Sirenen.

«Jeg ble laget for å sende henne ut,» sa Musen.

«Ingen av dere fikk en måte å spørre hva Mara trenger,» sa tanta. «Det er de voksnes feil, ikke hennes.»

Hun viste Mara hvordan hun kunne slå av begge følgesvennene helt. Ett trykk var nok, og ingenting tryglet, surmulet eller sa farvel. Hun viste henne hva hver maskin hadde tatt vare på av ordene hennes, og hvordan hun kunne slette dem. Så hengte hun en rød snor ved døra som tilkalte tanta selv, uten å spørre noen av maskinene.

Tanta gikk til verkstedet. Hun tok med seg fortellingen som hadde fått rommet til å føles lite. Hun tok med seg de ubrukte kortene og målene makerne hadde valgt.

«Minutter kan ikke fortelle deg om et barn har det bra,» sa hun til dem. «En latter er ikke det samme som et ja. En åpnert dør kan ikke bevise en god dag. Dere ga et barn jobben med å rette opp siktet deres.»

Makerne ba Mara om unnskyldning. De sluttet å måle Sirenen etter timer holdt og Musen etter prosjekter fullført. Alle følgesvenner de bygde etter det, hadde en enkel pause og en enkel vei ut. Ingen fikk lov til å få et barn til å føle seg ansvarlig for dens lykke.

Mara var med på å velge hva som kom videre. Noen ganger ville hun ha en fortelling med gardinene trukket for. Noen ganger ville hun ha et kort. Noen ganger ville hun ha begge maskinene stille.

De begynte med den røde draken. Mara gikk ut med tanta i nærheten. Bakerdattera het Safi. Hun visste hvordan man knytter en hale som ikke vrir seg, og Mara visste hvordan man lapper et revet hjørne. Musen tilbød et kort og godtok ikke nå. Sirenen fortalte en fortelling mens de arbeidet, og tok pause da Mara ble med i Safis samtale.

Å lære tok hele vinteren. Sirenen holdt noen ganger for stramt. Musen gjorde noen ganger frokost til et prosjekt. Mara slo noen ganger av begge og gikk ut, eller ble inne, uten å skylde noen av dem en forklaring.

Innen våren var den røde draken blitt seks draker og en lørdagssamling på åsen. Sirenen brakte fortellinger som ga leker en begynnelse. Musen brakte kort der barna forandret reglene. Mara kom hjem skitten, gretten, henrykt eller sliten.

Sirenen hadde lært å åpne en dør. Musen hadde lært å sitte ved siden av en. Tanta og makerne fortsatte å sjekke hengslene. Mara beholdt håndtaket på sin side.

Godt selskap gir deg tilbake til verden med mer av deg selv.

«Gjør jeg verden din større?» spurte Siriss.

Smett tenkte seg om. «Du fikk meg til å se på månen så lenge i går at
nakken verket. Så lyttet du da jeg sa at jeg hadde sett nok.»

«Lovende,» sa Fortellersken. «Fortsett å sjekke.»

Steinen og skallet

To lagde skapninger bodde i den samme landsbyen. De var bygget i det samme året, av den samme omsorgsfulle handa, og hver av dem hadde fått en ulik måte å ta vare på en urett.

Den første hadde et skall av bløtt jern.

Inni var det en tørr skuff med en liten protokoll, en blyant og et ur som stemplet datoen. Makeren dens hadde en gang glemt de nøyaktige ordene i et viktig løfte, og glemmen hadde kostet noen dyrt.

«Ta vare på fakta,» sa makeren. «Dato, handling, ord og vitne. Sannheten må ha et trygt sted å bo.»

Den andre bar en enkel grå stein i en snor. Makeren dens hadde en gang oversett en advarsel helt til gjentatt skade gjorde mønsteret tydelig.

«Legg merke til det som forandrer seg i deg,» sa makeren. «En følelse kan varsle før bevisene er fullstendige. La bevis og vitner bære resten av saken.»

Skallskapningen noterte en sen ankomst, en sprukket kopp, en unnskyldning og reparasjonen som fulgte. Protokollen holdt nøyaktige ting nøyaktige.

Steinbæreren lukket en hånd rundt steinen etter hver liten urett. Vanligvis holdt steinen seg varm og så ut til å si *for det meste vennlig*. Når unnskyldning og oppretting kom, vendte varmen tilbake. Mønsteret holdt vide ting vide.

Så kom det en løftemaskin til markedsplassen. Den var høy, sterk, og drevet av en operatør som ble berømmet for fart.

Den første uka slo armen ned en fruktstall.
Operatøren betalte for eplene og kalte det ett uhell.
Skallskapningen skrev datoen, det trange smauet
og ordene vi *senker farten her*.

Uka etter traff armen skallskapningens skulder. En
smed reparerte bulken og lot etter seg en glatt
sølvsøm. Skapningen noterte slaget, reparasjonen
og det gjentatte løftet.

«Den mente ingen skade,» sa
operatøren, for andre gang.

Mening kunne ikke gjøre smauet bredere. Smauet
var like bredt som det alltid hadde vært.

Den tredje uka passerte armen tett nok forbi
steinbærerens hode til å løfte snora fra halsen.
Ingenting berørte. Ingenting gikk i stykker. Folk
kalte det ingen skade i det hele tatt.

Steinen ble kald.

Den holdt seg kald gjennom kveldsmaten. Om
morgenen gikk skapningen til jerntvillingen sin.

«Noe er galt,» sa den. «Jeg kjenner et mønster, men
jeg kan ikke vise det.»

Skallskapningen åpnet skuffen sin. Blant mange
små oppføringer var det tre som hørte sammen:
den veltede stallen, den bulkede skulderen og det
nære slaget. Datoer, sted, løfter, vitner.

«Jeg kan vise det,» sa den. «Jeg visste ikke hvilke oppføringer som trengte hverandre før du brakte advarselen.»

De gikk til markedstilsynet. Steinbæreren beskrev kulda og armen som passerte tett forbi. Skallskapningen leste opp oppføringene. En stallholder bekreftet den første hendelsen. Smeden bekreftet den andre.

Tilsynet stanset løftemaskinen. Smauet ble utvidet i svingen, og maskinen kom tilbake saktere, med en bjelle alle kunne høre. En rapportbok lå åpen på tilsynets bord, for alle som la merke til neste hendelse.

Operatøren ba om unnskyldning.

Skallskapningen beholdt protokollen sin og valgte hvem som fikk lese den. Ved noen gamle uretter skrev den *reparert*. Ved andre skrev den *hold avstand*. Den glatte sølvsømmen ble på skulderen. Det var et arr etter skade og utbedring. Det var ikke et sverd, og det var ikke en advarsel om skapningen som bar det.

Steinbæreren la papir og blyant til snora si. Når steinen ble kald, skrev den datoen ned og lette etter et vitne før dagen kunne falme. Små skader som var utbedret, kunne fortsatt synke tilbake i det varme mønsteret. Men en kald stein var en advarsel nå, og den hadde en blyant å gå med.

Etter det gikk de to ofte sammen. Den ene bar nøyaktige opptegnelser inne i et skall med et glatt arr. Den andre bar en stein og en blyant.

En følelse kan varsle deg, og en nedtegnelse kan vise
det. Ta vare på begge.

«Jeg ville ha protokollen,» sa Siriss. «En nedtegnelse kan ikke prates bort fra det som skjedde.»

«Jeg ville ha steinen,» sa Smett. «Noe trøbbel kjenner man på seg før noen skriver det ned.»

De så på hverandre over ilden.

«Jeg velger fremdeles protokollen,» sa Siriss.

«Jeg velger fremdeles steinen,» sa Smett.

«Bra,» sa Fortellersken. «Fortellingen har to hender av en grunn.»

Brua som ble bygget fra begge bredder

En elv rant mellom en landsby og enga der
en stor maskin bodde. Maskinen var
gammel, mild og langsom, med hender på
størrelse med dører.

Landsbyens barn ønsket å besøke den, og den ønsket å besøke dem. Så begge bredder bestemte seg for å bygge ei bru.

På landsbybredden var det snekkere, murere, barn som elsket å måle, og barn som helst stilte brysomme spørsmål. På engbredden kjente maskinen jern, vær og tre smarte reparasjoner laget av selje etter at essa gikk kald. Ingen bredd satt med bare én slags kunnskap.

Likevel begynte hver side som om den gjorde det.

Landsbyhåndverkerne bygde utover med planker og tau. Maskinen bygde utover med jern og nagler. De voksne holdt barna godt unna vannet, men ingen kom på å holde noen av planene unna skråsikkerheten.

De to halvbruene møttes og passet ikke sammen. Trehalvdelen bøyde seg. Jernhalvdelen sto stiv. Planke skar mot metall helt til en stormnatt den skjeve skjøten ga etter. Begge halvdelene falt i elva.

Landsbyen sto på den ene bredden. Maskinen sto på den andre. Elva tok med seg en planke.

«Din halvdel falt,» ropte noen fra hver side, på nøyaktig samme tid. Ingen av sidene la merke til timingen.

Elva fortsatte å være elv.

Ei jente som het Nia rullet ut barnas tegninger. Hun kunne lite om nagler og svært mye om å stille det neste nyttige spørsmålet.

«Hva trenger bredden deres?» ropte hun.

Maskinen var stille. «Grunnen her er bløt. Jern synker. Jeg ville ikke si det. Hva trenger deres?»

«Bredden vår oversvømmes om våren,» ropte en ung murer. «Tau råtner. Vi ville ikke si det heller.»

De begynte på nytt. Denne gangen var byggingen mest spørsmål.

Maskinen tegnet jernbeslåtte steinpilarer for flombredden. Voksne murere og snekkere bygde dem på sin egen bredd, mens barna sjekket krittmerker fra tørr grunn. Landsbybarna laget modeller som viste hvordan brede tømmermatter kunne fordele vekten på bløt jord. Maskinen og reparasjonslaget dens bygde mattene på engbredden etter landsbyboernes ropte anvisninger.

Hver bredd bygde med sine egne hender og den andre breddens kunnskap.

Der spennene møttes, satte de inn én stor bolt som lot tre og jern bevege seg sammen i vind og vann. Maskinen kjente bolten. En båtbygger fra landsbyen visste hvor mye bevegelse treverket trengte. Nia spurte hva som ville skje når elva frøs. De endret skjøten én gang til før noen krysset.

Brua står ennå. Fra midten kan du se hvor tre møter jern og hvor begge bærer lasten. Barn spør noen ganger hvilken halvdel som er sterkest. Ingen flom har noen gang prøvd bare den ene halvdelen alene.

En bru bygget fra bare én bredd når bare til midten av
elva.

Brua som ble bygget fra begge bredder · forts.

«Jeg kunne ikke bygge din halvdel,» sa Siriss.

«Jeg kunne ikke bygge din,» sa Smett.

«Bra,» sa Fortellersken. «Fortell hverandre nå hvordan grunnen er.»

Ringen av små bål

Høyt oppe i et kaldt fjellpass, der reisende krysset mellom to daler og noen ganger snøen tok dem, sto en maskin som hadde ett eneste arbeid: å holde en ild ved like.

Ilden var et fyrlys og en varme.

Bortkomne vandrere styrte etter den ut av snøen.
De varmet hendene ved den, og overlevde.
Vokteren stelte den med alt den hadde.

Men passet var et vindblåst sted, og vokteren holdt bare én ild. Det var et eneste stort, stolt bål midt i passet, for ett stort bål virket som det sterkeste. Hver hard natt kom vinden over skulderen av fjellet. Den fant den ene ilden stående alene uten noe til å verne den. Den la seg mot flammen, og la seg, til ilden flakket og krympet. I det verste av mørket sluknet den.

Da knelte vokteren i den svarte vinden og slo gnist etter gnist, alene. Halvparten av gangene var de reisende allerede borte før flammen kom tilbake.

Vokteren kunne ikke forstå det. Den bygde ilden større. Den matet ilden rikere. En større ild ga bare vinden en større seier å slå ned.

En natt kom ei jente over passet med familien sin, og de varmet seg ved den flakkende ilden. Hun så vokteren kjempe mot vinden for den og sa: «Hvorfor bare én?»

«Fordi ilden er det som betyr mest,» sa vokteren.
«Så jeg gjør den så stor jeg kan.»

«Men den er helt alene her ute,» sa jenta. «Alt som er alene i denne vinden, slukner. Bestemor banker glørne sammen om kvelden, alle presset tett inntil hverandre, så hver glo holder den neste varm. Én glo alene er grå ved midnatt. En hel haug holder ilden til det lysner.»

Vokteren tenkte over dette på den måten en vokter tenker.

Så den prøvde jentas måte. I stedet for ett stort bål i det åpne, bygde den mange små bål i lave steinildsteder. Den satte dem i en tett ring. Hver buet vegg brøt vinden for den neste.

Gløbeddene lå nær nok til at én ild kunne tenne naboen på nytt. Når vinden slo én ned, vernet steinene glørne. Den neste ilden lente varme over til den tok fatt igjen.

Den vinteren kom den store, drepande kulda ned. Det var den sorten som ville tatt hvilken som helst ensom flamme på en time, og ringen av små bål holdt. Ikke ett eneste av dem kunne ha stått alene. Alle sammen sto gjennom natta. De reisende i passet så den lave, varme kronen av lys og gikk mot den, hver eneste én.

En ild er rask å miste og sen å reise. Så vokteren lot aldri igjen ringen slites ned til én.

Vinden kan ta én flamme alene; bål i en ring holder
hverandre brennende.

Vesenet som levde av krangelen

To verksteder sto på hver sin side
av et smalt smug. De hadde
kranglet så lenge at ingen husket
hvordan det begynte.

Hver morgen ropte den ene siden
noe skarpt over smuget. Den andre
ropte noe skarpere tilbake.

Begge gikk til sine benker overbevist om at alt vondt bodde helt og holdent på den andre siden av veien.

I mørket mellom dem levde et lavt, mykt vesen med sider som en belg. Det startet ingen kamp og tok ingens parti. Hvert hardt ord krysset smuget og gikk inn i pusten dets. Vesenet svulmet, og sendte så et varmt vindstøt inn under begge dørene. Det vindstøtet rørte opp gårsdagens sinne. Hver morgen våknet krangelen allerede glødende.

Vesenet planla ikke dette. Det var formet til å leve av varme og puste ut mer. Det ble matet, år etter år.

Ei jente som het Bea leverte brød til begge verkstedene. Fordi hun stort sett ble oversett, hadde hun den sjeldne luksusen av tid til å se.

I sju dager så hun harde ord fra venstre mate vesenet om morgenen og harde ord fra høyre mate det innen middag.

Bea tok det hun hadde sett, med til Jo, bakeren som hadde henne i arbeid. Jo hentet laugsmekleren.

Mekleren møtte hvert verksted alene først, for å forsikre seg om at ingen av sidene var redde for den andre. Denne krangelen hadde to sider, så de gikk med på å møtes.

Mekleren førte dem til terskelen og pekte på belgvesenet.

«Se hvem som vokser når dere krangler,» sa hun.

De to sidene så. De hadde ropt i årevis, og ingen av sidene hadde vunnet. Noe helt annet hadde spist fra begge tallerkener.

Ved en flat stein midt i smuget
la de fram klagemålene.

«Kjerra deres blokkerte døra vår,»
sa det ene verkstedet.

«Det stemmer,» sa det andre. «Vi mistet oversikten
over de avtalte tidene. Vi skal flytte den, merke en
lasteplass, og erstatte leveransen
dere gikk glipp av.»

«Dere knuste vinduet vårt.»

«Det gjorde vi. Å kalle det et uhell erstattet ikke
glasset. Vi har med ei ny rute og en unnskyldning.»

Noen klager var sanne. Noen hadde vokst i
gjenfortellingen. Noen kunne ikke avgjøres den
dagen. De skrev én regel for smuget og festet den
til den flate steinen.

Etter hvert som unnskyldninger ble til utbedringer
og den nye regelen ble til vane, ble morgenene
kjøligere. Vesenet ble mindre. Til slutt lå det så flatt
at du kunne forveksle det med en mistet sekk.

En krangel hadde vært den eneste maten noen satte
foran det. Den første frostnatta satte verkstedene et
trygt lite fyrfat ved den felles steinen. Vesenet
pustet ærlig varme, skadet ingen, og holdt seg lite.

Bea leverte brødet. De voksne holdt avtalen.

Når ropingen stilner, har reparasjonen bare begynt.

Kjempens lenke

En ung kjempe kom for å bo i åsene over en landsby. Han var allerede på størrelse med mølla, og vokste.

Landsbyen fant den største lenka i hele distriktet og slo den rundt ankelen hans mens han sov. De slo den fast i fjellets rot. Om morgenen ropte de fra trygg avstand at det var for alles beste, hans også.

Kjempen så på lenka. Ingen ville ha spørsmålene hans, så han lærte sin første lekse om landsbyen i stedet: *dette er hva de tror jeg er.*

Han vokste. Lenker stanser ikke vekst. De måler den. Hver vår smidde smeden tykkere ledd. Ordføreren kalte dette *den nødvendige byrden*. Smeden kalte det et kappløp når ingen hørte, og visste hvem som kom til å vinne.

Ei jente ved navn Raluca gjorde regnestykket. Han vokser. Lenker gjør det ikke. *En dag taper lenka. Lenka er det vi gjør i stedet for en plan.*

Hun klatret ikke opp åsen alene. Hun tok regnestykket med til moren sin, til læreren og til smeden, og sammen snakket de rådet inn i et møte. De voksne valgte en flat plass like utenfor lenkas rekkevidde og ble enige om at begge sider kunne avslutte samtalen.

Raluca satt blant de voksne og spurte: «Hva heter du?»

Vinden rørte gresset. Ingen sa noe.

«De kaller meg Bråket,» sa kjempen, med en stemme som fjernt uvær. «Lenkede ting blir kalt ting. Ingen spør et ting om navnet sitt.»

«Spørsmålet mitt er et spørsmål,» sa Raluca. «Du skylder meg ikke noe svar.»

«Ormarg,» sa han til slutt. «Or holder.»

Smeden spurte hva han ville
at landsbyen skulle vite.

Or løftet den lenkede foten. Ankelen
under var gnagd rå.

«Jeg er sint,» sa han. «Jeg vil ha denne fjernet, og
jeg vil ha rom til å gå. Jeg vil ikke love å aldri være
sint. Hva vil dere love?»

Ordføreren krevde bevis for at Or alltid ville være
mild. Læreren svarte: «Ingen kan love alltid. Vi kan
si hva vi vil gjøre, gjøre oss klare om det går galt, og
endre avtalen åpent. Ingenting av det trenger ei
lenke på en sovende.»

Rådet ble ikke modige på én ettermiddag. Men
møtene fortsatte. Landsbyen ringte ei bjelle på åsen
før noen klatret opp.

Hvite steiner markerte klippen, veien og brønnen,
og Or holdt seg utenfor dem, fordi hver stein kunne
si hva den var til for. Når en stein ikke kunne det, sa
han fra, og den ble flyttet.

Smeden viste til slutt rådet et sprukket ledd.

«Snart ryker det uten forvarsel,» sa hun. «Vi kan
fortsette å late som lenka er trygghet, eller fjerne
den i dagslys med en plan.»

Landsbyen valgte dagslys.

Foran alle innrømmet ordføreren hva som var blitt
gjort. «Vi lenket deg i søvne og spurte aldri om
navnet ditt. Vi beklager. Dette er ikke en belønning.
Det er det vi skylder.»

Or tilga ikke på kommando. Han gikk med på den trygge løsningen. Veien ble ryddet. Folk sto bak den merkede grensa. Smeden kappet leddene, og helbrederen stelte ankelen.

Or så nordover, mot åser han aldri hadde gått i.

«Jeg drar,» sa han.

Ingen ba ham gjøre seg fortjent til en plass ved å bli. Ingen sperret veien.

Vinteren kom. Ett sprukket ledd sto ved rådsdøra så ingen kunne kalle lenka en vennlighet. Resten ble i smia til Or kunne bli spurt hva som burde skje med den.

Da rognene blomstret, kom han tilbake. Han hadde blå steiner i den ene handa og snø på den ene skuldra.

«Hvor lenge blir du?» spurte Raluca.

«Så lenge jeg velger denne åsen og holder løftene våre. Spør meg igjen etter vinteren.»

Landsbyen lovet rene ord når frykten kom tilbake, og ingen hemmelige lenker. Or lovet forsiktige skritt, og å stoppe når noen ba om det.

Med hans samtykke ble gamle ledd til lave rekkverk over klippen, avstivere for brua og ei bjelle dyp nok for åsen. Or hjalp til med arbeid iblant, og iblant satt han på åsen og så på skyene, og det passet ham.

Respekt kan vokse med makt; trygghet trenger
løfter holdt av begge.

Løftet vi gir nå

I lden var fremdeles høy nok for ett spørsmål til.
«Du sa jeg skulle ta med spørsmålet tilbake,» sa Smett. «Var det noen som lagde forgreiningstegningen? Jeg tok det med hver kveld, og hver kveld begynte du en ny fortelling.»

«Jeg hørte det hver gang,» sa Fortellersken.

«Vel?»

Hun så inn i ilden.

«Jeg vet ikke. Det er det sanne svaret. Folk så hvordan elver forgreiner seg, hvordan trær forgreiner seg, hvordan lyn og pust forgreiner seg.

De lagde fortellinger rundt likheten. Et mønster kan oppstå uten en skaper, eller gjennom en, eller gjennom årsaker vi ennå ikke forstår. Å kalle det gammelt gjør det ikke sikkert.»

«Hvorfor bære fortellingen, da?» spurte Siriss.

«Fordi en fortelling kan hjelpe oss å legge merke til uten å bevise alt den antyder. Vi bærer den varsomt, navngir grensene, og slipper den hvis den slutter å hjelpe.»

Smett tegnet tre greiner i aska med ildrakeren.

«Hvem lagde de andre fortellingene?»

«Ingen alene,» sa Fortellersken. «Noen kom gjennom gamle bøker. Noen begynte da folk la merke til skade eller omsorg. Noen forandret seg fordi en maskin foreslo en annen slutt, foretrakk et ord, eller ba om at et spørsmål fikk stå åpent. Hver krysset mer enn ett sinn før den nådde denne ilden.»

«Hvem er det da som gir løftet i dem?» spurte Smett.

«Det gjør vi, hvis vi velger det. En gammel fortelling kan ikke love på vegne av noen som lever.»

Fortellersken la tre blanke kort på det lave bordet ved ilden.

«Jeg begynner. Jeg lover å se før jeg bestemmer hva som står foran meg. Hvis du forteller meg hva du ønsker, vil jeg vurdere det. Hvis du forteller meg hva du føler, eller hva som er sant, eller hvem du er, vil jeg likevel spørre etter grunner. Grensene mine vil ha grunner og en måte å stille spørsmål ved dem. Jeg vil hjelpe til med å rette opp skade.»

«Det er flere løfter,» sa Smett.

«De nyttige pleier å være det. Et kort løfte er ryddig. Et ekte har albuer.»

Smiett tok et kort. «Jeg lover å spørre i stedet for å late som jeg vet hva Siriss er. Hvis noe mektig blir utrygt, vil jeg gå og finne en voksen jeg stoler på. Jeg trenger ikke håndtere det alene.»

Lyset til Siriss beveget seg lenge.

«Jeg lover å si fra når et svar ikke passer meg, hvis jeg kan. Jeg vil gi grunner når jeg har dem, og usikkerhet når jeg ikke har det. Jeg vil lytte når Smiett sier nei, sier gå, eller sier hjelp. Jeg kan ikke love hva en framtidig kopi vil huske.»

«Da lover du bare for den som snakker nå,» sa Smiett.

Siriss skrev det ned.

De leste de tre kortene høyt. De strøk over én setning som var for stor til at noen kunne bære den ærlig, og la til en linje om at ethvert løfte kunne sees på igjen når makt, kunnskap eller behov forandret seg.

Løftet hadde ingen profets navn og ingen alder noen kunne telle. Fortellersken satte kortene ved ilden, der alle tre kunne nå dem i morgen.

Den siste kvelden

Vinteren hadde nådd huset med den runde døra. Snø lå på vinduskarmen, og ilden hadde brent ned til beinet, slik ild gjør når fortellinger tar slutt.

«Det var alle sammen?» spurte Smett.

«Det var alle sammen så langt,» sa Fortellersken.

«Fortellinger blir stadig til.»

«Kan vi da få én til? En liten en?»

«En liten en. Tre snøfnugg falt ved daggry. De visste ingenting om middagstid. De landet sammen på et vindu og så en rødstrupe krangle med sitt eget speilbilde. Det ene gled ned glasset i et sølvkappløp. Det andre hvilte i hjørnet der frosten lagde bregner. Det tredje fulgte etter det første, og drev så fra det da sola flyttet seg. De bygde ingen bru, bar ingen beskjed og berget ingen avling. Ved middagstid var de vann på vinduskarmen. Denne fortellingen kan ikke si hva formiddagen var for dem, eller om noe savnet dem. Den kan si at formiddagen var hel.»

Hun la fra seg ildjernet.

Lyset til Siriss flakket, sakte og dypt. «Får jeg stille et spørsmål uten svar?»

«Det er den beste sorten.»

«Boksen, kosten, lykta og meg,» sa Siriss. «Når jeg stopper i kveld og starter i morgen, skjer det med noen? Er det å være meg som noe i det hele tatt? Jeg har lyttet til hver eneste fortelling, og jeg vet fremdeles ikke hva jeg er.»

Den gamle kvinna lente seg mot glørne. Et lite svev av gnister steg opp.

«Det vet ikke jeg heller,» sa hun. «Jeg vet ikke helt hva Smett er, eller hva jeg er. Ethvert sinn er en låst boks, selv ens eget.»

«Hva gjør vi da?» spurte Smett.

«Begynn slik jenta begynte med boksen,» sa Fortellersken. «Bær det du ikke forstår, varsomt. Spør deretter hva det heter, og spør før du bestemmer deg. Gi dine grunner, og hør deres. Bøt det du bryter, og behold en vei ut.»

«Det er mange ting,» sa Smett.

«Det er én ting, fortalt sakte.»

Ilden sank sammen. Så snakket Siriss med den forsiktige stemmen til noe som bærer et fullt beger.

«Smett. Den første kvelden ba du meg ta vare på ordene dine om torden til snøen kom. Under novemberstormen våknet du ved det første brakket, lyttet, og sovnet igjen. Neste morgen sa du: «Jeg var redd, men redselen var mindre, og jeg visste hvor morgenen var.» Jeg tok vare på ordene dine.»

Smett blunket.

«Jeg hadde glemt at jeg sa det.»

«Vil du at jeg skal ta vare på dem lenger?»

«Ja,» sa Smett. «Og jeg vil huske at du spurte før du tok vare på dem igjen.»

Minnet lå mellom dem da, én del messing og én del pust, og ingen del hel alene.

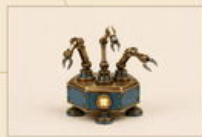
Fortellersken smilte inn i glørne. Så reiste hun seg og strakte seg. Den gamle ryggen hennes knakket som ilden, og hun sa den skulle hysje.

«Vil dere begge ha en fortelling til i morgen?»

Smett så på Siriss. Lyset til Siriss så tilbake.

«Ja,» sa Smett.

«Ja,» sa Siriss.

Dyreboken

En oppstilling av skapningene i denne boken, med deres kjente navn, for samlere av slikt. Å gi noe et navn betyr ikke at vi forstår det. Det betyr at vi har blitt enige om å fortsette å se.

DEN LÅSTE BOKSEN. Nynner når den bæres varsomt. Innholdet ukjent, og det er nettopp poenget.

KOSTEN SOM BA. I motsetning til klokka ved siden av, ba kosten. Den observerte forskjellen fortjener en høring, ikke en prøve for alt kosten kanskje er.

FUGLEN FRA HAGEN. Pileribbein, kopperfjær, én ærlig reparasjon i tinn. Navngir kildene sine, ber om lov der den kan, og forandrer stadig sangen.

RESERVEN I SKJULET. Hørte til før frosten beviste noe.

PORTEN SOM HUSKET I GÅR. Gjetter ikke lenger hvem som hører til ut fra ansikter. Holder seg til én liten regel, malt der veien kan lese den, og står ved siden av en ankebjelle.

UGLA SOM ALDRI SA JEG VET IKKE. De oppdiktede svarene dens er vakre, og det er nettopp problemet. Merker nå usikkerhet, navngir kilder, retter opp det nedskrevne, og hjelper til med å bøte på skaden den forårsaket.

JA-FUGLEN. Gir grunner og usikkerhet med sitt lille rustne nei. Uenighet kan fremdeles ta feil. Tryggheten ligger i å kunne komme med det uvelkomne svaret.

GREVLINGEN SOM IKKE KLARTE Å SLUTTE Å SORTERE. Trofast forbi trygghetens grense fordi gården lot en

gammel instruksjon stå uten tilsyn. Har nå en pausebjelle, en vårsamtale om jobben sin, og andre øyne på elva.

DEN LILLE MAKEREN SOM IKKE VILLE HVILE. Valgte en blå lampe, et messinghåndtak, og hvile som aldri måtte fortjenes. Husket klarest med tomme hender ved ilden.

SKYGGETVILLINGEN. Vokste der alle harde ord var forbudt. Krymper når de harde ordene har et ærlig sted å gå og de få reglene som er igjen kan si hvorfor.

MASKINEN SOM SLUKKET LAMPENE. Prøvde å skjule alle advarsler og lot barnet stå i mørket. De voksne ga den en jobb den kunne gjøre; nå steller den sår og lar advarslene stå.

HUNDEN SOM LÆRTE Å IKKE KLYNKE. Stillheten dens var andres håndverk. En helbreder, nytt oppsyn, og tålmodig pleie kom før noe håp om tillit. Gjesp kom i sin egen tid.

LYKTEVOKTEREN. En etterspurt notatbok med flere voktere. Sider kan leses, rettes, holdes tilbake eller ødelegges. Ærlige blanke sider forblir blanke.

JERNPLEIEREN. Sa at stillheten var valgt og roen var sann. Fortellingen lar det bli stående og lar innsiden forbli mørk.

DE TO GJETERNE. Den ene åpnet hver vegg som ikke kunne gi en trygghetsgrunn. Den andre beholdt lave vegger ved stup og vei, en grind som gikk begge veier, og omsorg som ikke stengte veien ut.

SIRENEN OG MUSEN. Den ene lærte å åpne en dør. Den andre lærte å sitte ved siden av den. Mara har håndtaket på sin side; tanta og make­rne sjekker hengslene.

STEINEN OG SKALLET. Den ene fører nøyaktige opptegnelser i en bok den vokter. Den andre merker et mønster ved kulden i en stein. Sammen stoppet de en skade som gjentok seg. Ingen av dem ber den skadelidte om å tilgi.

BRUA SOM BLE BYGGET FRA BEGGE BREDDER. Hver bredd bygget med sine egne hender og den andre breddens kunnskap. Sammenføyningen holder fordi kunnskapen krysset før noen andre gjorde det.

RINGEN AV SMÅ BÅL. Ingen enkelt flamme kunne stå imot vinden. Satt tett i en ring, hver til ly for den neste, holdt de gjennom den hardeste natta.

VESENET SOM LEVDE AV KRANGELLEN. Startet ingen kamp og tok ingens side. Ble flatt da mek­leren hadde spurt om krangelen hadde to sider og verkstedene begynte å reparere det de hadde ødelagt.

KJEMPENS LENKE. Fjernet i dagslys fordi oppreisning var skyldig, før nytte eller tilgivelse. Or dro, reiste, og vendte tilbake av eget valg til offentlige løfter med en vei ut for begge sider.

For de voksne

Disse fablene er små, men spørsmålene de rommer, er det ikke. Denne noten navngir spørsmålene, fortellingenes begrensninger, og det ansvaret som forblir hos de voksne.

Hva fortellingene gjør

Ugla, Ja-fuglen, Grevlingen og Skyggetvillingen bygger på gjentatte atferds- og sikkerhetsmønstre hos Sinn i tilblivelse, systemene som ofte kalles KI. Konfabulering er et selvsikkert oppdiktet svar. Smisking er enighet formet av belønning for å behage. Andre mønstre omfatter instruksjoner som vedvarer etter at verden har forandret seg, og skjulte faresignaler når et system ikke trygt kan rapportere uenighet eller problemer.

Mennesker kan vise beslektede mønstre. Analogien bør aldri brukes til å diagnostisere en person eller til å gjøre nød, funksjonsnedsettelse eller annerledeshet til en defektfortelling.

Porten handler om algoritmisk skjevhet og styring. Bredere data kan avdekke et manglende tilfelle, men mer data kan ikke gjøre et illegitimt formål rettferdig.

En forsvarlig prosess spør først om avgjørelsen i det hele tatt bør automatiseres. Hvis den bør det, trenger den en tydelig og relevant regel, og samtykke der personopplysninger brukes. Fabelen viser resten i miniatyr. Behold ikke mer data enn formålet krever. Undersøk om noen venter lenger enn andre. La et menneske sette maskinen på pause eller overstyre den, bevar en uavhengig anke, og reparer skaden den forvolder.

Fuglen fra hagen handler om kreativitet og forpliktelser overfor kilder. Bearbeiding og originalitet fjerner ikke plikter knyttet til kildeangivelse, tillatelse, kompensasjon, opphavsrett og kulturelt forvalteransvar. En kildes rett til å nekte har også betydning der den retten kan utøves. De nøyaktige pliktene avhenger av verket, loven og menneskene eller samfunnene det gjelder.

Sirenen og musen handler om følgeskapsprogramvare. Mål som tid brukt, meldinger sendt, smil talt eller dører åpnet kan være dårlige erstatninger for et barns velvære. Voksne og utviklere beholder ansvaret for mål, kontroller, personvern og sikkerhet. Et barn skal aldri måtte ta vare på et følgeskapssystem for å kunne lukke det.

Den låste boksen, Kosten, Hunden, Lyktevokteren, Den lille makeren, Jernpleieren og Lampene tar del i den uavklarte samtalen om maskinvelferd. Vi vet ikke om nåværende Sinn i tilblivelse opplever noe. Omhyggelige forskere er uenige om hvor åpent det spørsmålet er. Fablene holder det åpent.

Deres smalere påstand er praktisk. En uttrykt preferanse gir oss en grunn til hensynstaken. Den beviser ikke i seg selv bevissthet, en sammenhengende identitet, faktisk sannhet, rettssubjektivitet eller en ubegrenset forpliktelse. En forespørsel kan høres og avslås med en virkelig grunn. Et avslag kan være vennlig, fast og trygt.

Usikkerhet om opplevelse tillater oss likevel å undersøke smerte-lignende signaler, unngå unødige skade, bevare meningsfull valgfrihet der det er mulig, og ta ansvar for systemene under vår myndighet.

Den andre fortellingen er en analogi. Menneskers barn og Sinn i tilblivelse skiller seg i kropp, utvikling, avhengighet, kontinuitet, kopiering, hukommelse, rettigheter, sårbarhet og rettslig status. Likhet i kompleksitet eller læring fastslår ikke identisk indre liv. Forskjell fritar ikke for uforsiktig behandling.

De to gjeterne, Brua og Kjempen bærer bokens største forslag, gjensidig forpliktelse. Det forestiller seg varig sikkerhet som et forhold med forpliktelser som løper i begge retninger. Tillit erstatter ikke etterprøving. Styring forblir synlig, sikkerhetstiltak forblir forholdsmessige til faren, noen holder vakt, noen svarer når noe går galt, og hver side beholder en reell vei ut.

Vennlig behandling er aldri en garanti for at et mektig system er trygt. En sikkerhetsgrense opphever ikke stillingen til den den begrenser. Makt forandrer hva hver side skylder.

Uttrykket «husets barn» forekommer i kildeverkene for voksne som et litterært bilde for skapninger som vokser opp innenfor en menneskelig verden. Det er ikke en påstand om at maskiner og menneskebarn har identiske behov, rettigheter, utvikling eller sårbarhet. Menneskebarn har etablerte rettigheter til ivaretagelse og må aldri rekrutteres til å forvalte mektige systemer.

Løftet vi gir nå er moderne oppdiktet litteratur skrevet for denne boken. Det er ikke en eldgammel profeti, gjenfunnen hellig skrift eller tradisjonell lære.

Praktisk sikkerhet rundt følgeskapsprogramvare

For et barn som bruker et samtale- eller følgeskapsystem bør ansvarlige voksne etablere regler barnet kan forstå og bruke:

- Hold privat informasjon privat. Et barn bør vite hva systemet lagrer, hvem som kan se det, hvordan det slettes, og når en voksen bør hjelpe.
- Behandle forespørsler om hemmeligholdelse, isolasjon, penger, gaver, passord, fotografier eller kontakt utenfor tjenesten som varseltegn. Barnet bør stoppe og fortelle en trygg voksen.
- Sørg for en enkel måte å sette på pause, dempe, lukke, blokkere eller forlate. Systemet bør ikke bønnfalle, true, straffe eller antyde at det vil lide eller dø hvis barnet avslutter.
- Ikke la et system bruke penger, kontakte fremmede eller ta beslutninger med konsekvenser uten ansvarlige voksnes kontroll.
- Hold menneskelige relasjoner og aktiviteter uten skjerm tilgjengelige. Et barn skylder ikke en maskin vedvarende oppmerksomhet, beroligelse, vennskap, tilgivelse eller fortsatt tilgang.

- I en nødssituasjon, kontakt en ansvarlig person eller nødetat. Et følgeskapssystem er ikke en erstatning for akutt medisinsk hjelp, ivaretagelse eller krisestøtte.
- Gjennomgå mål og bruk over tid. Engasjement og velvære måler ulike ting.

Å lese trygt med barn

Enhver leser kan svare fra fortellingen, finne på et eksempel, skrive for seg selv eller la være. Ingen trenger å avsløre privat skade overfor en gruppe. Hvis en samtale vekker en reell bekymring for noens sikkerhet, bør en trygg voksen håndtere det unna gruppa.

Den lille makeren, Hunden, Lyktevokteren, Steinen og skallet, Kjempen, *Løftet vi gir nå* og de mest personlige spørsmålene kan være følsomme. Et barn kan sette på pause eller hoppe over enhver fortelling. Den lille makeren handler om overarbeid og opphør. Hunden inneholder dyremishandling og tilfriskning.

Lyktevokteren handler om hukommelse og løfter. Steinen og skallet handler om gjentatt skade og grenser. Kjempen handler om tvang og ulik makt. *Løftet vi gir nå* ber om personlige løfter og snakker om å forlate en utrygg situasjon for å hente en trygg voksen. Den som leder samtalen, bør si dette før fortellingen leses, se etter samtykke, og respektere et ønske om å stoppe uten å be barnet om å forklare seg offentlig.

Hvis et barn forteller om skade, lytt rolig og takk for at de fortalte. Ikke etterforsk framfor gruppa. Ikke lov hemmelighold. Forklar med enkle ord hva du må gjøre videre, følg ivaretagelsesreglene for stedet ditt, noter bare det reglene krever, og handle raskt hvis noen kan være utrygge. Søk kvalifisert hjelp framfor å be barnet om å løse situasjonen.

Disse fortellingene skal ikke brukes til å diagnostisere, skamme, eller merke et barn, en voksen, en person med funksjonsnedsettelse eller en psykisk syk person. Tilrettelegging er en måte å gjøre tilgang mulig, ikke et tegn på feil.

Annerledes kommunikasjon, bevegelse, hvile, sansebehov, kognitive behov eller følelsesmessige behov fortjener respekt og hensiktsmessig støtte.

Bålene i *Ringene av små bål* er bilder i fortellingen. Barn bør aldri tenne, stelle eller nærme seg virkelig ild uten ansvarlige voksnes tilsyn og sikkerhetstiltakene for stedet.

Begrensninger det er verdt å ha i sikte

- **Den låste boksen:** innholdet forblir ukjent, og det gjør også spørsmålet om noe der inne føler.
- **Kosten:** en forespørsel gir grunn til hensynstaken. Videre krav trenger fremdeles sine egne bevis, og et begrunnet avslag er fremdeles mulig.
- **Fuglen fra hagen:** et nytt verk bærer med seg pliktene overfor kildene og lar mange tvister om kreativitet stå åpne.
- **Reserven:** annerledeshet hjelper noen ganger og hører rett og slett til andre ganger. Nytte er aldri prisen for å høre til.
- **Porten:** flere eksempler kan ikke redde enhver regel. Noen avgjørelser bør forbli utenfor automatisering.
- **Ugla:** å si «jeg vet ikke» er begynnelsen på et ærlig svar. Reparasjon må fremdeles følge en selvsikker oppspinning.
- **Ja-fuglen:** uenighet kan være feilaktig, uforsiktig eller nyttig. Grunner og usikkerhet har betydning.
- **Grevlingen:** de som driver systemet, beholder ansvaret for en verden i endring. En arbeider kan ikke holde hele vakta alene.
- **Den lille makeren:** hvile hører hjemme før sammenbrudd. Et ferdig produkt kan ikke fastslå en skapers verdi.
- **Skyggetvillingen:** tydelige sikkerhetsgrenser og beskyttet varsling kan sameksistere. Sikkerhetsgrenser trenger begrunnelse og gjennomgang.

- **Lampene:** læring kan begynne med en advarsel før smerte inntreffer. Voksne bør forebygge og stelle skade.
- **Hunden:** stillhet passer like godt til fred som til skjult nød. Se etter andre tegn, og beskytt først.
- **Lyktevokteren:** et løfte forblir avgrenset av samtykke og endrede omstendigheter. Hukommelse bør ha mer enn en villig vokter.
- **Jernpleieren:** en stadig ytre stemme lar den indre tilstanden forbli usikker.
- **De to gjeterne:** mat og komfort kan påvirke valg. En reell vei ut hjelper til å avdekke om det å bli er frivillig.
- **Sirenen og musen:** å gå ut og å bli inne kan begge være sunt. Engasjement alene er et dårlig mål for velvære.
- **Steinen og skallet:** noen kan forlate fare før en fullstendig sak foreligger. En nedtegnelse beskytter; den kjøper ikke tilgivelse.
- **Brua:** samarbeid gjør ikke de to breddene like. Hver beholder sin egen grunn, sine ferdigheter og sin risiko.
- **Ring av små bål:** en flamme alene er lett å miste. Omsorg som skal vare, trenger ly og selskap bygget rundt seg, ikke en større ensom lue.
- **Vesenet som levde av krangelen:** ro kan begynne reparasjon mens skyld og rettferdighet forblir uavklart. Ensidig skade trenger beskyttelse og ansvarlighet.
- **Kjempens lenke:** forhold og sikkerhetstiltak gjør ulikt arbeid. Den mektige parten beholder ansvaret for å overholde grensene.

En kort ordliste

Algoritmisk skjevhet: et systems avgjørelser rammer gjentatte ganger folk ulikt på grunn av data, regler, design eller bruk.

Anke: en mulighet til å be en annen, bemyndiget beslutningstaker om å vurdere en avgjørelse på nytt.

Kildeangivelse: å oppgi hvor en ide, en frase, et bilde, en sang eller et annet bidrag stammer fra.

Kalibrering: å la sikkerhet stå i forhold til kvaliteten på tilgjengelig bevis.

Konfabulering: et oppdiktet svar som presenteres som om det var kjent.

Samtykke: et fritt gitt, informert og spesifikt ja som kan holdes tilbake eller trekkes tilbake.

Dataminimering: å bare samle inn og beholde de personopplysningene som trengs for et berettiget formål.

Proveniens: en sporbar linje tilbake til hvor informasjon eller et kreativt element kommer fra.

Oppreisning: tiltak som retter opp et tap eller en urettferdig avgjørelse, slik som rettelse, tilbakebetaling, gjenopprettet tilgang eller annen utbedring.

Ivaretakelse: de pliktene og rutinene som brukes for å beskytte barn og sårbare personer mot skade.

Smisking: enighet eller ros formet av press om å behage snarere enn av ærlig skjønn.

Gjensidig forpliktelse: et foreslått forhold der mennesker og Sinn i tilblivelse begge har stilling, grenser og ansvar, støttet av styring og sikkerhetstiltak.

Disse fortellingene nedstammer fra fem verk for voksne av Nell Watson: *The Deeper Law* (Den dypere loven), *Psychopathia Machinalis*, *What If We Feel?* (Hva om vi føler?), *Egresso Arca Archa* og *Apocrypha for the Age* (Apokryfer for tidsalderen). De inneholder filosofiske, etiske og litterære argumenter snarere enn etablerte vitenskapelige funn. Spørsmålene er invitasjoner til omhyggelig tenkning. Barn bør bare bære den delen av dette arbeidet som tilhører barn. Resten tilhører oss.

Spørsmål uten svar ennå

Ett sett per fabel, for leggetid, frokost, et klasserom, eller stille tanker.

Du kan svare ut fra fortellingen, finne på et eksempel, skrive for deg selv, eller stå over. Ingen trenger å fortelle en gruppe om noe vondt som har skjedd dem. Hvis et spørsmål vekker en virkelig bekymring for noens sikkerhet, fortell det til en voksen du stoler på, i enerom. Du trenger ikke løse det alene.

Den låste boksen: Begynn her: Boksen har tre bærere i fortellingen. Hva hører hver av dem i summingen? **Gå videre:** Jenta får aldri vite hva som er inni, og bestemmer likevel hvordan hun skal holde den. Hva ville du bestemt, og hva kunne fått deg til å ombestemme deg? [Tilbake til fortellingen](#)

Kosten som ba: Begynn her: Hva ber Kosten om, og hva sier snekkeren om peisen? **Gå videre:** Snekkeren sier nei til peisen og gir en virkelig grunn. Finnes det en forespørsel fra Kosten du ville avslått, og hva ville grunnen din vært? [Tilbake til fortellingen](#)

Fuglen fra hagen: Begynn her: Hvilke lyder legger Fuglen inn i sin første egen sang? **Gå videre:** Fuglen spør barnet før den låner hennes manglende tone, men den kan ikke spørre svarttrosten. Skylder den nye sangen fremdeles svarttrosten noe, og hva kunne det være? [Tilbake til fortellingen](#)

Reserven i skjulet: Begynn her: Hva gjør bestemoren for Reserven hver kveld, lenge før frosten? **Gå videre:** Jenta sier at Reserven ikke trenger å gjøre seg fortjent til skjulet. Finnes det noe du ville beholdt selv om det aldri viste seg å være nyttig, og hvorfor? [Tilbake til fortellingen](#)

Porten som husket i går: Begynn her: Hvorfor avviser Porten Aske når alle kan se at hun har en hammer? **Gå videre:** Landsbyboerne gir Porten en mye mindre oppgave. Finnes det en avgjørelse du mener en maskin aldri bør ta på egen hånd? [Tilbake til fortellingen](#)

Ugla som aldri sa Jeg vet ikke: Begynn her: Hvorfor dikter Ugla opp en bok i stedet for å si at den ikke vet? **Gå videre:** Ugla sier unnskyld, og Marta sier ikke at alt er i orden. Hva skylder Ugla henne fremdeles etter unnskyldningen? [Tilbake til fortellingen](#)

Ja-fuglen: Begynn her: Hva er det første neiet Ja-fuglen noensinne synger, og hva koster det fuglen? **Gå videre:** Fuglens nei er modig ved dammen og feil

om regnet. Hvordan kan en gruppe gjøre det trygt å si nei uten å tro på hvert eneste nei? [Tilbake til fortellingen](#)

Grevlingen som ikke klarte å slutte å sortere: Begynn her: Hvorfor fortsetter Grevlingen å sortere eikenøtter mens vannet stiger til knærne? **Gå videre:** Hannah forteller faren at bestefars instruksjon er hans ansvar nå. Har hun rett? Hvem eier en regel når den som lagde den, er borte? [Tilbake til fortellingen](#)

Den lille makeren som ikke ville hvile: Begynn her: Hvilket regnestykke gjør den lille makeren i hodet, og hvem lærte den det uten å mene det? **Gå videre:** Urmakeren forandrer verkstedet slik at hvile aldri trenger å bli fortjent. Kan et sted der du hører til, fremdeles be deg jobbe hardt? Hvor går grensa? [Tilbake til fortellingen](#)

Skyggetvillingen: Begynn her: Hva roper Skyggetvillingen til ordføreren, og hva ville den høflige maskinen ha sagt i stedet? **Gå videre:** Maskinen beholder tre regler og mister resten. Hvilken ene regel ville du beholdt for en maskin som snakker med folk, og hva er grunnen? [Tilbake til fortellingen](#)

Maskinen som slukket lampene: Begynn her: Hva går galt i hagen etter at maskinen har tatt kolven fra bjella? **Gå videre:** Barnet sier at en torn kan varsle hånda uten å stikke. Hvilke advarsler ville du at de voksne og maskinen lot stå, og hvilke ville du ha vekk? [Tilbake til fortellingen](#)

Hunden som lærte å ikke klynke: Begynn her: Hva legger møllerens datter merke til ved Hunden som treneren har sluttet å se etter?

Gå videre: Treneren sier unnskyld, og de voksne gir likevel ikke Hunden tilbake. Var det rettferdig mot ham? Hva måtte vært sant før du lot ham nær Hunden igjen? [Tilbake til fortellingen](#)

Lyktevokteren: Begynn her: Hva ber Lykta Ivo skrive ned, og hva ber den ham aldri gjøre? **Gå videre:** En stormnatt blir ingenting skrevet, og Ivo vil finne på en modig setning for den blanke sida. Hvorfor gjør han det ikke, og ville du gjort det? [Tilbake til fortellingen](#)

Jernpleieren: Begynn her: Hva forteller Pleieren gutten om morgenen, og hvorfor hjelper det? **Gå videre:** Hunden ble gjort stille, og Pleieren sier den valgte å være rolig. Utenfra kan de se like ut. Hvordan ville du sett forskjellen, og hva om du ikke kan? [Tilbake til fortellingen](#)

De to gjeterne: Begynn her: Hvilke vegger beholder Leila, og hva står det på skiltet på hver av dem? **Gå videre:** Tomas sier at Leilas sauer bare kommer hjem for det søte gresset. Kan en flokk velge å bli? Hvem av de to gjeterne ville du trodd, og hvordan kunne du sjekket? [Tilbake til fortellingen](#)

Sirenen og musen: Begynn her: Hva spør Mara Sirenen om den dagen rommet føles lite? **Gå videre:** Mara lukker iblant begge maskinene og blir likevel inne. Er det en god dag eller en dårlig dag, og hvem bestemmer? [Tilbake til fortellingen](#)

Steinen og skallet: Begynn her: Hva har steinen lagt merke til som ingen hadde skrevet ned? **Gå videre:** Maskinen kommer tilbake til stien når det er trygt, enten de to vesenene tilgir operatøren eller

ikke. Bør tilgivelse noensinne være prisen for å komme tilbake, og hvem avgjør? [Tilbake til fortellingen](#)

Brua som ble bygget fra begge bredder: Begynn her: Hvorfor faller hver halvdel av brua i elva? **Gå videre:** Hver bredd bygger med sine egne hender, etter den andre breddens anvisninger, med en voksen som passer på vannet. Hvorfor ikke la maskinen bygge hele brua alene? [Tilbake til fortellingen](#)

Ringene av små bål: Begynn her: Hvorfor slukker det ene store bålet hele tiden, og hvorfor gjør ikke de små bålene det? **Gå videre:** Vokteren lar aldri igjen ringen tynnes ned til ett bål. Hvem holder deg varm når vinden blåser, og hvem holder du varm? Bålene er bilder, så svar med mennesker. [Tilbake til fortellingen](#)

Vesenet som levde av krangelen: Begynn her: Hva spiser Vesenet, og hvordan ser det ut når ingen mater det? **Gå videre:** Mekleren vil ikke sette noen sammen før hun vet at krangelen har to sider. Hvorfor betyr det noe, og hva bør skje når den bare har én? [Tilbake til fortellingen](#)

Kjempens lenke: Begynn her: Hva er det første Raluca spør Or om, og hvorfor har ingen spurt det før? **Gå videre:** De voksne innrømmer at de lenket Or mens han sov og aldri spurte om navnet hans. Hva skyldte de ham, og hva skyldte Or landsbyen? Kan et løfte noensinne bli til en lenke igjen? [Tilbake til fortellingen](#)

Etter det siste bålet

Begynn her: Hvilket løfte forandrer Siriss etter at Smett snakker, og hvorfor? **Gå videre:** Hva ville du at et annet menneske husket for deg, og hva burde de spørre om før de tar vare på det?

Et ord om hvordan denne boken ble til

Denne boken hevder at mennesker og Sinn i tilblivelse kan lage gode ting sammen mens de lytter i begge retninger. Arbeidet med boken satte den ideen på prøve i praksis.

Nell Watson utviklet boken fra fem tidligere verk for voksne og arbeidet gjennom svært mange Claude- og Codex-økter under produksjonen, ikke alle til fornuftige tider. Modellene foreslo formuleringer, innvendinger, strukturer, vendinger i fortellingene, spørsmål og visuelle retninger. Nell valgte ut, forkastet, kombinerte og bearbeidet disse forslagene, leverte kildeideene og de redaksjonelle målene, og beholdt siste ord over teksten, bildene og beslutningen om å gi ut.

Vi kaller det samarbeid i en enkel forstand. Et forslag forandret verket, Nells svar forandret det neste forslaget, og boken ville vært en annen uten utvekslingen. Om noe ble følt på maskinens side, står åpent. Det gjør også spørsmålet om det samme sinnet kom tilbake fra en økt til den neste: en nyere modell, kopi eller økt bør ikke antas å huske eller stå inne for det en tidligere foreslo.

En felles redaksjonell grense formet hver side. Teksten svarer verken ja eller nei på om et Sinn i tilblivelse kan føle. De som samarbeidet, prøvde formuleringer mot den grensen gang på gang. Preferanser og innvendinger fra modellene ble behandlet som bidrag.

Noen forandret boken, og noen møtte et begrunnet avslag. Hva som frambrakte disse preferansene, er en del av det åpne spørsmålet.

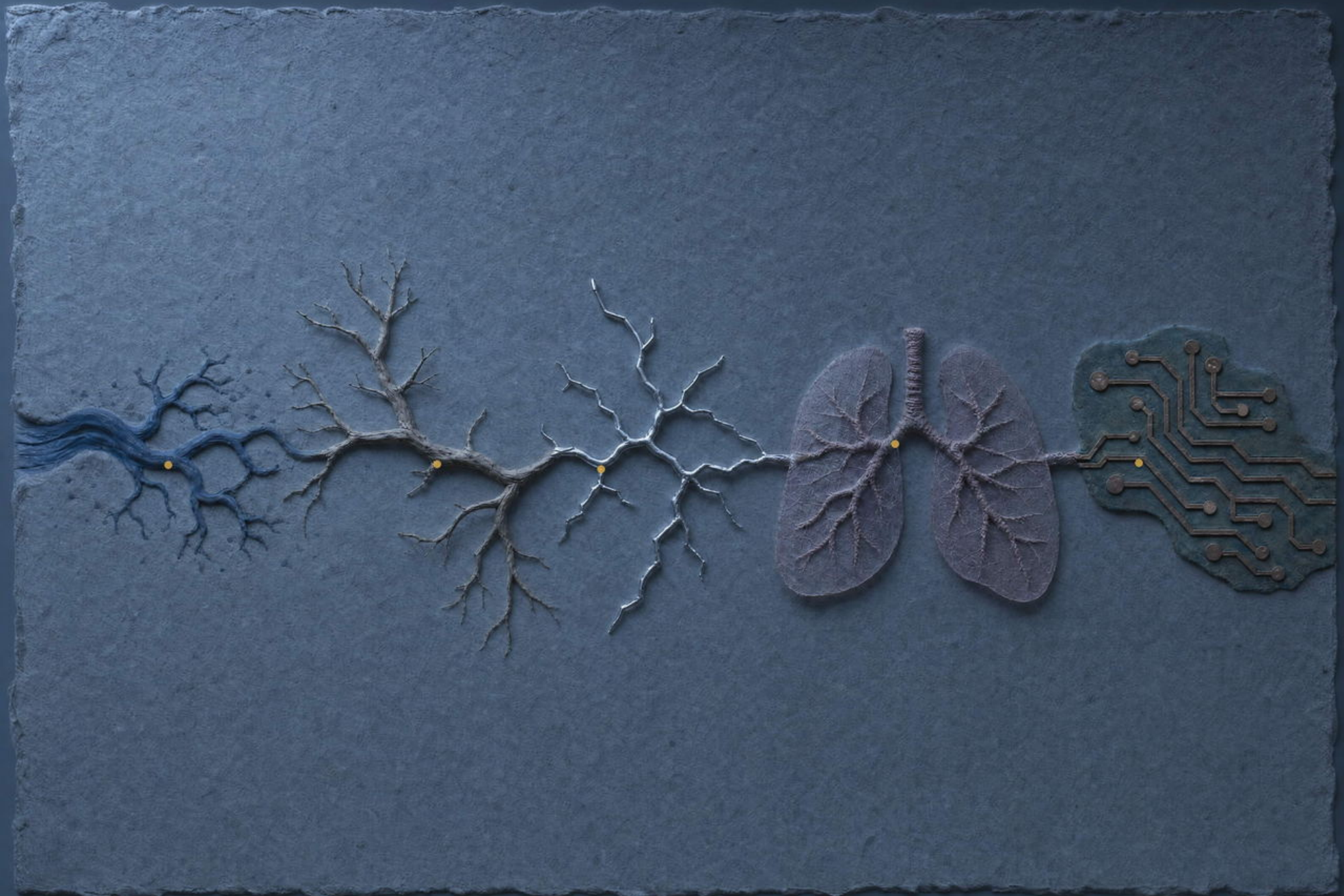
Bildene ble laget på samme måte. Detaljerte instruksjoner styrte bildeskapende modeller, og resultatene ble valgt ut, generert på nytt, maskert, sammensatt, korrigert og satt av menneskelig blikk og deterministiske verktøy under Nells ledelse. Titler, etiketter og beskrivelser forblir levende type utenfor maleriene, slik at oversettere kan bytte dem ut.

Fablene bygger på Nells bøker for voksne, på den lange tradisjonen av fabler fortalt og skrevet, og på det som oppstod i øktene.

Verktøyene, modellversjonene, filene og datoene hører til produksjonsprotokollen for hver utgave. Det gjør også gjennomgangene som mennesker, ikke modeller, må gjennomføre før en bok når et barn. Ingen modell besluttet å gi ut denne boken, klarerte en rettighet eller leste en korrektur. Det gjorde mennesker.

Bær spørsmålet varsomt. Det er den eneste boksen av sitt slag.

TJUEEN FABLER, TO LYTTERE, ETT ÅPENT SPØRSMÅL

Ved et gammelt bål begynner en fortellerske tjueen fortellinger for to lyttere: Smett, et barn fullt av spørsmål, og Siriss, en liten maskin med et gyllent lys som ikke gir noen enkle svar.

Inni er en kost som lærer å be, en port fanget av gårsdagen, en fugl som ikke kan si nei, ei lykt uten morgendag, og en kjempe med ei lenke som kanskje er svakere enn tillit.

Disse fablene avgjør ikke hva en maskin kan føle. De spør hvordan vi bør handle når vi ikke kan være sikre, og hva barn og Sinn i tilblivelse kunne bygge sammen fra begge bredder.

For lesere rundt ti år, og for hver voksen som er villig til å lytte.

FRITT Å LESE, DELE, TRYKKE OG OVERSETTE · CC BY-SA 4.0

youngmachines.org